

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาภาพข่าวยอดเยี่ยมรางวัลสิรา อม้นตกุล ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย” เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหา องค์ประกอบภาพ รูปแบบ และเทคนิคการถ่ายภาพ ทั้งในเชิงคุณค่าทางด้านวารสารศาสตร์ การตีความเชิงสัญลักษณ์ และในแง่ความงดงามทางศิลปะของภาพข่าว โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการอ่านภาพ (Visual Literacy)
3. แนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์วิทยา (Semiology)
4. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาพ (Composition)
5. แนวคิดเกี่ยวกับภาษาภาพ (Visual Language)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพข่าว

แนวคิดเกี่ยวกับภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism)

การถ่ายภาพวารสารศาสตร์ ถือเป็นหนึ่งในงานด้านหนังสือพิมพ์หรืองานด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) ซึ่งหมายถึงการเก็บข้อมูล (Collecting) การบรรณาธิกร (Editing) และการนำเสนอข่าว (Presenting) โดยอาศัยภาพเป็นหลักในการเล่าเรื่องราวเนื้อหาข่าว ในบางกรณีภาพข่าวอาจหมายถึงการนำเสนอภาพเคลื่อนไหวในลักษณะภาพวิดีโอ (Broadcast Journalism) ผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ หรืออินเทอร์เน็ต (Wikipedia, 2010a) อย่างไรก็ตาม การศึกษา

วิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ในลักษณะของภาพนิ่งที่ตีพิมพ์ลงในสิ่งพิมพ์เท่านั้น

ภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism) เป็นภาพที่ใช้สำหรับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร ซึ่งอยู่ในลักษณะเป็นภาพประกอบตัวหนังสือของสิ่งพิมพ์ หรือในฐานะเป็นภาพเสนอเรื่องราวแทนตัวหนังสือ โดยมีตัวหนังสือประกอบเพียงเล็กน้อยก็ได้ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่ายวารสารศาสตร์นี้ จะได้กล่าวถึง นิยาม ความสำคัญ คุณลักษณะ ประเภทของภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ และจรรยาบรรณของการนำเสนอภาพถ่ายวารสารศาสตร์ ต่อไปตามลำดับ

นิยามของภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์

มาลี บุญศิริพันธุ์ (2537) ให้ความหมายไว้ว่า ภาพถ่ายวารสารศาสตร์ คือ ภาพบันทึกเหตุการณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการสื่อสารข้อความ เรื่องราว ความหมาย ไปยังผู้อ่านผ่านภาพถ่าย โดยมีคุณลักษณะคือ มีการสื่อความหมายทางใดทางหนึ่งเสมอ กล่าวคือ เพื่อบอกเหตุการณ์ เพื่อบอกความเป็นข่าว เพื่อบอกความเคลื่อนไหวบางอย่าง เพื่อบอกลักษณะของบุคคลหรือสถานที่

Wilson Hicks (1952) ได้ให้คำจำกัดความถึงพื้นฐานของการถ่ายภาพวารสารศาสตร์ คือ ภาพหนึ่งภาพพร้อมคำบรรยาย ที่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน มีการนำเสนอเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างชัดเจน หรือ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปกับเหตุการณ์นั้น เนื่องจากการสื่อสารด้วยภาพถ่าย และข้อความจะสร้างผลกระทบได้มากกว่าการสื่อสารด้วยภาพ หรือข้อความอย่างเดียว

Bergin (1967) อธิบายว่า ภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ หมายถึง ภาพบันทึกเหตุการณ์ที่มีผลกระทบหรือเป็นที่สนใจของคนจำนวนมาก โดยผู้รับข่าวสารจะให้ความสำคัญกับข่าวหรือภาพข่าวอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ ข่าวที่มีความเกี่ยวพันหรือมีผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตของผู้รับสาร, ข่าวที่สร้างความสนุกสนานบันเทิงใจ และข่าวที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง

โดยสรุปแล้ว ภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ มีความหมายสำคัญ อยู่ที่การบันทึกเหตุการณ์สำคัญ เหตุการณ์ที่เป็นข่าว เพื่อสื่อสารเรื่องราวไปยังผู้อ่านผ่านภาพ (Visual Communication)

ความสำคัญของภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์

การสื่อสารด้วยตัวหนังสือ เป็นเพียงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Symbol) ที่มนุษย์กำหนดขึ้นแทนคำพูด ไม่สามารถสื่อความหมายด้วยตัวเอง เพราะตัวหนังสือเป็นนามธรรม (Abstract) เมื่ออ่านรู้จึงสร้างความหมายได้โดยผู้อ่านจะต้องใช้จินตนาการ โดยใช้สมองคิดเป็นภาพหรือความหมายขึ้นเอง การตีความหมายหรือแปลความหมายจะถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนตั้งใจหรือไม่ขึ้นอยู่กับภูมิหลังหรือประสบการณ์ของผู้อ่านแต่ละคนด้วย ซึ่งแตกต่างจากการถ่ายภาพซึ่งเป็นรูปธรรม (Concrete) การสื่อความจึงสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้รวดเร็วและง่ายกว่าตัวหนังสือ

सनัน ปัทมะทิน (2516) ได้สรุปความสำคัญของภาพข่าวไว้ 4 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ภาพถ่ายมีความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) สามารถสะท้อนให้เห็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่มีสภาพแห่งความแท้จริงหรือเชื่อถือได้ (Authenticity) โดยตัวของมันเอง ประการที่สอง ภาพข่าวสามารถให้ความหมายได้ด้วยตนเองอย่างละเอียดแจ่มแจ้ง ไม่ต้องพึ่งพาตัวอักษร ยกเว้นเฉพาะสิ่งที่ไม่ปรากฏในภาพเท่านั้น ประการต่อมา คือ ภาพถ่ายสามารถบันทึกเหตุการณ์ได้โดยทันทีที่เกิดขึ้นและคงอยู่ให้ดูได้นานและละเอียดกว่าการจดจำด้วยการมองของมนุษย์ และประการสุดท้าย คือ ภาพถ่ายเป็นสากล ที่คนทุกชาติ ทุกภาษา สามารถเข้าใจได้ตรงกัน แม้การแปลความหมายอาจผิดเพี้ยนไปบ้าง ตามภูมิหลังและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล แต่มักมีการแปลความหมายไปในทิศทางเดียวกันเป็นส่วนมาก

นรินทร์ นำเจริญ (2549) กล่าวถึงความสำคัญของภาพข่าว โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ดีกว่าการเสนอแต่ตัวหนังสือ
2. ใช้เป็นหลักฐานได้
3. ทำให้เห็นภาพพจน์ได้ง่าย ทั้งบรรยากาศ อารมณ์ ความรู้สึกของบุคคล และสถานที่ในข่าว
4. ทำให้มีความน่าเชื่อถือต่อเรื่องที่นำเสนอยิ่งขึ้น
5. ทำให้หน้าหนังสือพิมพ์สวยงาม น่าอ่าน
6. เป็นสากลที่คนทุกชาติ ทุกภาษา ทุกเพศ ทุกวัย เข้าใจตรงกันได้ง่าย
7. กระตุ้นให้บุคคลมีความรู้สึกใกล้ชิดกับบุคคลหรือเหตุการณ์ในข่าวมากขึ้น
8. ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ เพิ่มความหายและคุณค่าของเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

คุณลักษณะของภาพถ่ายหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์

ภาพถ่ายที่ถูกตีพิมพ์นำเสนอในหนังสือพิมพ์และนิตยสารนั้นมีอยู่หลายลักษณะ บางประเภทมีความใกล้เคียงกับภาพถ่ายวารสารศาสตร์ อาทิ ภาพถ่ายสารคดี (Documentary Photography) ภาพถ่ายผู้มีชื่อเสียง (Celebrity Photography) และภาพถ่ายชีวิตข้างถนน (Street Photography)

ภาพถ่ายสารคดี (Documentary Photography) เป็นภาพถ่ายประเภทเน้นการบันทึกเหตุการณ์ตามความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา เป็นการบันทึกหลักฐานเอกสารเพื่อเก็บเป็นข้อมูลครอบคลุมภาพหลากหลายประเภท ทั้งภาพถ่ายชีวิตและสังคม ภาพถ่ายสถาปัตยกรรม ภาพถ่ายทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ภาพถ่ายธรรมชาติ ภาพถ่ายเชิงมานุษยวิทยา ภาพถ่ายเดินทางท่องเที่ยว หรือแม้แต่ภาพถ่ายทางดาวเทียม (ภูมิคมล ผดุงรัตน์, 2553)

ภาพถ่ายผู้มีชื่อเสียง (Celebrity Photography) ไม่ว่าจะเป็นดารานักแสดง นักกีฬา นักการเมือง หรือผู้มีชื่อเสียงจากสาขาอาชีพต่างๆ ภาพถ่ายลักษณะนี้ถือเป็นเพียงประเภทหนึ่งของภาพถ่ายวารสารศาสตร์เมื่อนำไปใช้นำเสนอเรื่องราวที่เป็นข่าว

ภาพถ่ายชีวิตข้างถนน (Street Photography) เน้นเรื่องราวชีวิตในเมืองและชีวิตประจำวันบนท้องถนน (Moment Photography และ Social Photography) หรือในพื้นที่สาธารณะต่างๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะ หรือชายหาด เป็นต้น การถ่ายภาพลักษณะนี้เป็นการผสมผสานเทคนิคการถ่ายภาพระหว่างงานภาพถ่ายและภาพถ่ายสารคดี เพื่อให้ได้ภาพที่สื่อถึงสภาพความเป็นจริง เหมือนกับการเป็นกระบอกสะท้อนภาพให้กับสังคม ไม่มีการตกแต่ง หรือจัดฉาก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยมากมักจะใช้ภาพขาวดำในการสื่อกับผู้ชมภาพ เพราะให้อารมณ์ความรู้สึกออกมาได้ดีกว่าการเป็นภาพสี ภาพถ่ายจะเป็นธรรมชาติ ตามบรรยากาศในความเป็นจริง ไม่มีการเพิ่มเติมเสริมแต่งแต่อย่างใด ภาพจะให้ความรู้สึกเหมือนผู้ชมอยู่ในภาพมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และถือว่าเป็นหนึ่งในการถ่ายภาพแนวสตรีท (Straight Photography) ซึ่งเป็นการบันทึกภาพอย่างรวดเร็วตรงไปตรงมา ไม่เสริมแต่ง เน้นชีวิตในแง่มุมต่างๆ บ่งบอกจุดยืนของลัทธิศิลปะสมัยใหม่ (Modernism) ในงานภาพถ่ายสมัยใหม่ (Modern Photography) อย่างชัดเจน (“Street Photography,” 2553)

ภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism) จะมีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากภาพถ่ายประเภทอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ จะต้องเป็นภาพที่มีความทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) หมายถึง ต้องสามารถสื่อความหมายหรือบันทึกเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งโดยเฉพาะเพื่อการตีพิมพ์เป็นข่าวที่สดใหม่ นอกจากนี้ จะต้องไม่มีอคติ (Objectivity) โดยเป็นภาพที่นำเสนอ

เนื้อหาที่เป็นกลางและถูกต้อง ทั้งสาระและอารมณ์ของภาพ นอกจากนี้ จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ อีกประการหนึ่ง คือ สามารถเล่าเรื่องราวได้ (Narrative) คือ เป็นภาพข่าวที่สื่อสารข้อเท็จจริงให้แก่ ผู้ชมหรือผู้อ่านได้ (Wikipedia, 2010a)

บรรณาธิการภาพของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ จะต้องคัดเลือกภาพจำนวนมากในแต่ละวัน ซึ่งมีภาพจำนวนไม่มากนักที่ได้รับการตีพิมพ์ ทั้งนี้ บรรณาธิการภาพจะให้ความสำคัญกับ คุณลักษณะของภาพข่าวที่ดี 3 ประการ ประการแรก คือ คุณภาพทางกายภาพของภาพถ่าย (Physical qualities) พิจารณาจากคุณภาพของภาพข่าว เช่น ความคมชัด โทนสี องค์ประกอบภาพ

ประการที่สอง คือคุณสมบัติทางด้านนโยบาย (Editorial Policy) กล่าวคือ ภาพถ่ายนั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายของหนังสือพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์บางฉบับมีนโยบายไม่ ตีพิมพ์ภาพข่าวที่มีความรุนแรง ภาพวัยรุ่นดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสูบบุหรี่ ภาพอุบัติเหตุ ภาพ ศพ ภาพสยดสยอง ในขณะที่หนังสือพิมพ์บางฉบับตีพิมพ์เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้อ่าน เป็นต้น

ส่วนประการสุดท้าย คือ คุณสมบัติด้านเนื้อหาสาระของภาพ (Photo Content) พิจารณาจาก ความสามารถในการบอกเรื่องราวของภาพ โดยเรื่องราวนั้นต้องตรงประเด็น ภาพนั้นมีจุดสนใจ ใหญ่พอ และเป็นภาพที่มีความเคลื่อนไหว (Action) นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ คือ

1. ความน่าสนใจ (Human Interest)
2. ความแปลก (The Odd or Unusual)
3. ความขัดแย้ง (Conflict or Combat)
4. ความน่าสนใจนั้นมีความเป็นสากล (Universal Interest Situation)
5. เป็นภาพที่ประกอบด้วยสัญชาตญาณ 4 ประการ (Four Basic Instincts) คือ เป็นภาพที่ เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ มุ่งองค์ประกอบทางเพศ เกี่ยวกับความทะเยอทะยาน และภาพ ที่เกี่ยวกับการต่อสู้กัน

ซึ่งคุณสมบัติประการสุดท้ายนี้เอง ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการตัดสินใจคัดเลือกภาพของ บรรณาธิการภาพ (Bergin, 1967) เนื่องจากเรื่องราวหรือสาร (Story / Message) ที่ปรากฏในภาพ สามารถทำให้ผู้อ่านได้รับข้อมูล เกิดความเข้าใจ ประทับใจ และทำให้การนำเสนอของหนังสือพิมพ์ นั้นๆ แตกต่างจากหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ ได้ (Fox & Kerns, 1969)

สอดคล้องกันกับการอธิบายคุณสมบัติของภาพข่าวของนรินทร์ นาเจริญ (2549) ที่อธิบายว่า สามารถพิจารณาได้จากคุณสมบัติ 2 ประการ ได้แก่ คุณสมบัติทางด้านการสื่อความหมาย และคุณสมบัติทางกายภาพ

คุณสมบัติด้านการสื่อความหมาย ภาพที่ดีจะต้องสามารถเรียกความสนใจจากผู้ดูได้ โดยอาศัยองค์ประกอบของความน่าสนใจ เช่น ความแปลก ความขัดแย้ง ความน่าสนใจ และองค์ประกอบของสัญญาณ เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ องค์ประกอบทางเพศ ความทะเยอทะยาน และการต่อสู้กันภัย นอกจากนี้ ยังจะต้องสามารถสื่อความหมายในเรื่องที่ต้องการจะสื่อได้อย่างชัดเจน ที่สำคัญต้องมีความน่าเชื่อถือ เป็นธรรมชาติ และไม่มีการจัดฉาก

คุณสมบัติทางกายภาพ ได้แก่ ความคมชัด มีการจัดองค์ประกอบภาพที่ดี มีจุดเด่นหรือจุดสนใจในภาพเพียงจุดเดียว

มาลี บุญศิริพันธุ์ (2537) กล่าวว่า ภาพข่าวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของข่าว สื่อความหมายเรื่องราวได้ชัดเจน สัมผัสคุณค่าในเชิงข่าวมากกว่าความสวยงาม ต่างจากภาพถ่ายทั่วไปที่จะมีคุณสมบัติของความสวยงามทางด้านศิลปะมากกว่าความเป็นข่าว ซึ่งภาพข่าวควรมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. ภาพข่าวควรมีองค์ประกอบของความน่าสนใจ
2. ภาพข่าวต้องมีคุณภาพและเนื้อหาสมบูรณ์เพียงพอที่จะบอกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ให้
3. ผู้อ่านเข้าใจได้
4. ภาพข่าวต้องสื่อความหมายในเรื่องที่ต้องการจะสื่ออย่างชัดเจน
5. ภาพข่าวควรจะตอบคำถามให้แก่ผู้อ่านได้ เหมือนกับได้อ่านความนำของข่าวหนึ่งข่าว คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม
6. ภาพข่าวควรจะต้องมีคุณภาพดีพอสำหรับใช้กับระบบพิมพ์ กล่าวคือ กระบวนการเทคนิคในการผลิตสามารถเก็บรายละเอียดของเรื่องได้ทั้งหมด จึงต้องมีความคมชัด และสื่อเรื่องราวได้ทุกอย่างครบถ้วน

นักวิชาการท่านหนึ่ง คือ Seelig (2007) ได้ทำการวิจัยโดยการสำรวจความคิดเห็นจากบรรณาธิการฝ่ายภาพและผู้จัดการฝ่ายภาพ (Photo Editors / Managers) ของหนังสือพิมพ์รายวันที่มียอดจำหน่ายสูงสุด 100 อันดับแรกในสหรัฐอเมริกา ว่าต้องการให้นักศึกษาที่เรียนทางด้านการถ่ายภาพมีทักษะความชำนาญหรือควรเรียนรู้อะไรบ้าง เนื่องจากตั้งแต่ยุคปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา

การถ่ายภาพเชิงวารสารศาสตร์มีความเปลี่ยนแปลงอย่างสูงในด้านเทคโนโลยี จากการใช้ฟิล์มถ่ายภาพเป็นยุคดิจิทัล สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จึงเริ่มหันไปให้ความรู้โดยเน้นเทคนิคการใช้เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น แต่ผลที่ตามมากลับทำให้นักศึกษาขาดทักษะที่จะเป็นอื่นในการเป็นช่างภาพวารสารศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า บรรณาธิการภาพ (Photo Editors) ให้ข้อเสนอแนะแก่นักวิชาการว่าควรมุ่งเน้นทักษะทางการเขียนและการเล่าเรื่องด้วยภาพ (Writing and Storytelling Skills) ควบคู่ไปกับการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และทักษะด้านการอ่านภาพ (Visual Literacy Skills) เป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) การให้คะแนนความสำคัญของทักษะต่างๆ ในการถ่ายภาพเชิงวารสารศาสตร์ ตาม Likert Scale 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนน 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง พบว่า บรรณาธิการฝ่ายภาพและผู้จัดการฝ่ายภาพ ให้ความสำคัญต่อประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะการถ่ายภาพเชิงวารสารศาสตร์ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 4.00 อยู่หลายประเด็น ได้แก่ ทักษะการสื่อสารด้วยภาพ : สามารถแปลความหมายและสร้างสรรค์ภาพที่สื่อความหมายได้ (Communicate Visually : Interpret Visual Media and Create Meaningful Visuals), กรสร้างกรอบความคิดและพัฒนาการเล่าเรื่องด้วยภาพอย่างเป็นระบบ (Conceptualize, Formulate Good Picture Stories), รู้จักคิดวิเคราะห์ประยุกต์ข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ ในการเล่าเรื่องด้วยภาพ (Apply Analysis and Original Thought to Existing Information to Create New Picture-story Idea), มีความเข้าใจว่านักข่าวมืออาชีพใช้ภาพข่าวอย่างไร (Have An Understanding of How Professionals Use News Photos), มีเกณฑ์การประเมินเพื่อเลือกสรรภาพข่าวที่มีคุณภาพ (Apply Evaluative Criteria to Select Quality News Photos)

สนั่น ปัทมะทิน (2516) ได้สรุปคุณลักษณะของภาพข่าวที่ดีและเหมาะสมที่จะนำลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ วารสาร ว่าควรประกอบไปด้วยคุณลักษณะต่างๆ กล่าวคือ

1. มีความหมาย ภาพข่าวทุกภาพจะต้องมีความหมายหรือแจ้งเรื่องราวได้ โดยจะต้องให้ความหมายเพียงเรื่องเดียว เมื่อผู้อ่านได้เห็นภาพจะสามารถเข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ของข่าวได้ในทันที คุณค่าทางข่าวย่อมมีความสำคัญเหนือคุณค่าทางภาพ
2. สร้างความประทับใจ ภาพข่าวที่ดีควรจะมีอิทธิพลบังคับผู้อ่านให้หยุดนิ่งดูภาพนั้น (Stopping Power) ด้วยความสะดุดตา และดูภาพด้วยความพิจารณาอย่างละเอียด ภาพข่าวที่มีลักษณะเช่นนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของช่างภาพข่าว ที่จะคัดเลือกเนื้อหาข่าวที่เด่นมาบรรจุไว้ในภาพ รวมทั้งจัดองค์ประกอบภาพให้มองเห็นเด่นชัด มีจังหวะพอดีกับเหตุการณ์

3. มีเอกภาพ ภาพข่าวที่ดีจะต้องให้ความหมายข่าวตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำข่าวเพียงความหมายเดียว โดยช่างภาพข่าวต้องรู้จักการเลือกมุมกล้อง รูปร่าง เส้น พื้นที่ แสงสว่าง รวมทั้งสิ่งที่เพิ่มความหมายให้แก่ภาพได้

4. มีจุดที่ดูภาพดี หมายถึง มุมกล้อง ทิศทางกล้อง จุดที่ดั่งกล้องให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ผ่านกรอบภาพ โดยพิจารณาทั้งพื้นหน้า (Foreground) สิ่งที่ถ่าย (Subject) และพื้นหลัง (Background) ให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งส่งเสริมความหมาย ความประทับใจ และเอกภาพของภาพข่าว

5. ถูกหลักองค์ประกอบภาพ (Composition) ทั้งความสมดุลของภาพ สีสันตัดกันของภาพ เส้นแสง ฯลฯ ช่างภาพจะต้องพิจารณาให้ดี ไม่ให้องค์ประกอบของภาพสื่อความหมายภาพผิดเพี้ยน

ช่างภาพหนังสือพิมพ์หรือช่างภาพข่าวมีภารกิจที่แตกต่างจากการถ่ายภาพทั่วไป เนื่องจากจะต้องรายงานข่าวผ่านภาพให้แก่ผู้รับสารจำนวนมาก โดยภาพนั้นจะต้องมีประสิทธิภาพในการสื่อความหมาย รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ และเป็นภาพที่สำคัญโดดเด่นในแต่ละเหตุการณ์ข่าวนั้นๆ ด้วย เป้าหมายสำคัญของการตีพิมพ์ภาพข่าว ไม่ว่าจะเป็นภาพข่าวเดียวหรือภาพข่าวที่มีความต่อเนื่อง สิ่งสำคัญก็คือการนำเสนอข้อเท็จจริง (Factual) ตามความเป็นจริง (Realistic) ช่างภาพหนังสือพิมพ์ไม่เพียงแต่จะต้องทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวเท่านั้น แต่ยังต้องเป็นศิลปินที่สามารถถ่ายทอดคุณค่าทางอารมณ์ (Emotional Values) ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้ง ความโศกเศร้า ความชื่นชมปีติยินดีที่ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงสถานการณ์นั้นๆ ด้วย ช่างภาพข่าวที่ประสบความสำเร็จ มักมีพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ ไปร่วมอยู่ในจุดที่เกิดเหตุการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้ง (Presence) มีสัญชาตญาณว่าควรจะถ่ายภาพ ณ จุดใด (Instinct) และมีความสามารถในการคาดคะเนเหตุการณ์ (Anticipation) ว่าจะเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร โดยมีการเตรียมพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการถ่ายภาพ (Rothstein, 1965)

เทพฐ ทับทอง (2540) อธิบายว่า ภาพข่าวต้องเป็นภาพที่แปลก หรือเป็นภาพที่ถ่ายได้ไม่ง่าย ต้องใช้ความสามารถและความพยายามในการถ่าย ตลอดจนบางครั้งต้องเสี่ยงชีวิตเข้าไปถ่าย โดยมีหลักปฏิบัติ 4 ประการสำหรับช่างภาพวารสาร (Photojournalist) คือ ต้องมีความว่องไว คือ รู้ว่าอะไรที่เป็นข่าว และไม่เป็นข่าว และพร้อมที่จะถ่ายภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอ นอกจากนี้จะต้องใจกล้าในการเสี่ยงภัยอันตราย คุณสมบัติอีกข้อหนึ่งคือ หน้าที่ด้าน ซึ่งหมายถึงมีความพยายามในการให้ได้มาซึ่งภาพถ่าย และประการสุดท้ายคือ อดทน เพราะการถ่ายภาพข่าวบางครั้งอาจต้องรอเป็นเวลานานหรืออาจต้องถ่ายภาพข่าวในพื้นที่ที่มีความลำบากสูง ดังนั้นช่างภาพหนังสือพิมพ์จึงต้องมีความอดทนด้วย

สอดคล้องกันกับข้อกำหนดคุณสมบัติและคุณลักษณะของช่างภาพวารสารที่ดี ของวงการวารสารศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดเอาไว้ 10 ประการ ได้แก่ (सनัน ปัทมะทิน, 2516)

1. ต้องมีความรู้สามัญศึกษาทั้งหลายรอบด้าน ทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา ภาษา ประวัติศาสตร์
2. มีความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านความสนใจต่อเพื่อนมนุษย์และเห็นคุณค่าของความเป็นอยู่ของเพื่อนมนุษย์
3. ชอบพจญภัย กระตือรือร้นที่จะเดินทางไปไหนและทำอะไรทันที
4. มีความสนใจและขวนขวายหาความรู้ด้านการถ่ายภาพอย่างสม่ำเสมอ
5. มีความเข้าใจในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ กลไกต่างๆ ทางภาพถ่าย
6. มีความคิดที่จะพัฒนางานถ่ายภาพตามแบบของตนเอง
7. มีทักษะในการรายงานข่าว ทั้งการรายงานด้วยตัวหนังสือและด้วยภาพถ่าย
8. มีความรู้ทางศิลปะ องค์ประกอบภาพ (Composition)
9. มีความสามารถควบคุมอารมณ์ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี
10. มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งจิตใจและร่างกาย พร้อมเสมอที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง

แนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่อธิบายถึงคุณลักษณะของภาพข่าวดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถเชื่อมโยงไปถึงองค์ประกอบของข่าว ซึ่งจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้ (นรินทร์ นำเจริญ, 2549)

1. ความรวดเร็ว (Immediacy) หรือความทันเหตุการณ์ (Timeliness) ยิ่งรายงานเหตุการณ์ได้รวดเร็วเท่าไรยิ่งทำให้ข่าวนั้นมีคุณค่ามากขึ้น
2. ความใกล้ชิด (Proximity) เหตุการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากเท่าไร เหตุการณ์นั้นยิ่งมีคุณค่าของความเป็นข่าวมากขึ้นเท่านั้น
3. ความสำคัญหรือความเด่น (Prominence) เหตุการณ์ที่มีความเด่นย่อมมีคุณค่าต่อความเป็นข่าว ยิ่งเด่นมากยิ่งมีคุณค่ามาก ความเด่นในที่นี้มีอยู่หลายลักษณะ เช่นบุคคลเด่น ความเด่นในเรื่องของสถานที่ เวลาเด่น ถ้าเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในเวลาที่ไม่น่าเกิด เรื่องนี้ก็จะมีความเด่นเหตุการณ์

4. ผลกระทบ (Consequence or Impact) เหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก เหตุการณ์นั้นยังมีคุณค่าของความเป็นข่าวมาก ถ้ามีผลกระทบต่อคนจำนวนน้อย ก็มีคุณค่าแห่งความเป็นข่าวน้อย

5. ความมีเงื่อนงำ (Suspense or Mystery) เหตุการณ์ที่จะเป็นข่าวที่มีคุณค่าได้จะต้องมีเงื่อนงำ มีความไม่ชัดเจน ถ้าเหตุการณ์นั้นชัดเจนเกินไปเรื่องอาจจะไม่น่าสนใจ

6. ความพิสดาร (Oddity or Unusualness) เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยอาจไม่มีความน่าสนใจหรือมีคุณค่ามากพอที่จะเป็นข่าวได้

7. ความขัดแย้ง (Conflict) ธรรมชาติของข่าวจะต้องการความขัดแย้ง การต่อสู้ความสูญเสียมากกว่าการอยู่ร่วมกันอย่าง

8. องค์ประกอบทางเพศ (Sex) เรื่องราวที่เกี่ยวกับเพศเป็นความสนใจของมนุษย์ถ้าเหตุการณ์ใดมีเรื่องเกี่ยวกับความเป็นเพศเข้ามาเกี่ยวข้องจะทำให้เหตุการณ์นั้นมีคุณค่าความเป็นข่าวมาก

9. อารมณ์ (Emotion) เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นประกอบไปด้วยข้อเท็จจริงมากมาย แต่ส่วนใหญ่เราจะมองเห็นแต่ข้อเท็จจริงที่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา ยังมีข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งที่แม้เราจะไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา อารมณ์ของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ อารมณ์เศร้า หวาดกลัว เสียใจ ความหดหู่

10. ความก้าวหน้า (Progress or Development) เช่น การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ค้นพบสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่

11. ความตลกขบขันของชีวิต (Amusement or Drama) ความตลกขบขันทำให้ข่าวมีสีสันดึงดูดความสนใจ

ส่วนประกอบที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งของภาพถ่ายวารสารศาสตร์ก็คือคำบรรยายภาพ (Caption) ซึ่งหมายถึง ถ้อยคำที่ใช้ในการอธิบายภาพเพื่อบอกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพให้คนดูเข้าใจภาพ เพื่อให้ทราบรายละเอียดว่าเป็นเรื่องอะไร ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร จะเป็นคำอธิบายสั้นๆ แต่ครอบคลุมความเข้าใจได้ คำบรรยายภาพมีหน้าที่ในการขยายความในส่วนที่ผู้รับสารยังไม่ทราบจากภาพข่าว ในกรณีที่ภาพสามารถเล่าเรื่องได้อยู่แล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นในการที่จะมีคำบรรยายภาพอีก (ถาวร บุญปวัฒน์, 2538)

มาลี บุญศิริพันธ์ (2537) อธิบายว่า คำบรรยายภาพข่าวหนังสือพิมพ์แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ประเภทแรก คือ อธิบายภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของข่าว ระบุคำบรรยายพิมพ์อยู่ในหน้าเดียวกัน คำบรรยายภาพรูปแบบนี้ไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดมากนัก เขียนอย่างสั้นๆ ได้ใจความ อาจบอกชื่อบุคคลในภาพหรือสาระสำคัญในภาพเท่านั้น ประเภทที่สอง คือ อธิบายภาพซึ่งพิมพ์เรื่องไว้คนละหน้า คำอธิบายภาพประเภทนี้จะค่อนข้างยาว ให้รายละเอียดมากขึ้น เชิญชวนให้ติดตามเรื่องราวในหน้าถัดไป ประเภทที่สาม คือ ภาพข่าวหรือภาพเป็นข่าว บางครั้งภาพที่มีคุณค่าทางข่าวสูง ไม่จำเป็นต้องเขียนข่าวละเอียด ดูจากภาพก็สามารถเข้าใจได้ กรณีเช่นนี้ คำบรรยายภาพจะให้รายละเอียดมากขึ้นพอที่จะครอบคลุมสาระสำคัญจากประเด็นข่าวได้ครบถ้วนทั้งหมด ประเภทสุดท้ายคือภาพประกอบ แตกต่างจากประเภทแรก กล่าวคือ เป็นภาพแสดงรายละเอียดบางอย่างซึ่งไม่สามารถจะอธิบายด้วยคำพูดหรือภาษาเขียนได้ คำอธิบายภาพประเภทนี้จะมีความยาวและละเอียดครอบคลุมมาก

ประเภทของภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์

การแบ่งประเภทของภาพข่าวพิจารณาได้หลายลักษณะ Loosley (1970) จำแนกประเภทของภาพข่าวไว้ 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาพข่าวหนัก (Hard News) เป็นภาพข่าวที่มีความสำคัญสูง ให้สาระประโยชน์แก่สังคม มักเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน เข้าใจค่อนข้างยาก และต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา เช่น ข่าวที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ ข่าวเกี่ยวกับภัยพิบัติ (Disaster) ข่าวสงคราม ข่าวอุบัติเหตุ เป็นต้น ภาพข่าวลักษณะนี้จะมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักของข่าวและมักปรากฏในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์

รูปแบบที่สอง คือ ภาพข่าวเบา (Soft News) ภาพข่าวประเภทนี้เป็นภาพข่าวที่มีคุณค่าแก่การรายงาน แต่ไม่ถึงกับจำเป็นจะต้องตีพิมพ์ บางข่าวเป็นเพียงการรายงานให้ทราบ ทำให้ผู้อ่านข่าวเกิดความสบายใจ ไม่ได้นำไปคิดวิเคราะห์พิจารณาเหมือนข่าวหนัก ไม่ได้สร้างผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ส่วนรูปแบบสุดท้าย คือ ภาพข่าวเสริม (Fillers) เป็นภาพข่าวที่ตีพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ใช้เป็นภาพเพื่อเสริมเต็มเต็มช่องว่างของหน้าหนังสือพิมพ์ ระหว่างข่าวอื่นๆ ที่มีความสำคัญ เพื่อให้หน้านั้นไม่มีพื้นที่ว่าง อาจเป็นข่าวที่ส่งผลกระทบต่อคนวงแคบ หรือเป็นภาพข่าวเพื่อสร้างความบันเทิงเท่านั้น (Loosley, 1970)

นรินทร์ นาเจริญ (2549) และ กมล ฉายาวัฒนะ (2532) อธิบายว่า ภาพข่าวสามารถแบ่งออกอย่างคร่าวๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ ภาพเป็นข่าว หมายถึง ภาพที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวโดยตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีเนื้อข่าวมาอธิบายอีกก็ได้ เป็นภาพที่แสดงให้เห็นว่าเกิดอะไรขึ้น และ

เป็นภาพที่ให้ประโยชน์มากในลักษณะที่สร้างความเข้าใจได้เร็ว ช่วยดึงดูดความสนใจและก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ และ ภาพประกอบข่าว หมายถึง ภาพที่ใช้ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของข่าว แต่มีเรื่องราวซึ่งช่วยให้เข้าใจข่าวดีขึ้น โดยมากจะเป็นภาพของบุคคลที่ปรากฏเป็นข่าวเพื่อให้ผู้อ่านรู้ว่าผู้ที่เป็ข่าวนั้นมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร หรืออาจเป็นการแนะนำสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ก็ได้

วิธีการแบ่งประเภทของภาพข่าวที่เป็นที่นิยมอีกวิธีหนึ่ง คือการจำแนกตามประเภทของข่าว Scandlen (1975) ได้แบ่งภาพข่าวออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. ภาพข่าวในพระราชสำนัก
2. ภาพข่าวการเมือง
3. ภาพข่าวเศรษฐกิจ และธุรกิจ
4. ภาพข่าวอุบัติเหตุ ภัยพิบัติ อาชญากรรม และการทำผิดกฎหมายต่างๆ
5. ภาพข่าวแรงงาน การเกษตร
6. ภาพข่าวต่างประเทศ
7. ภาพข่าวการศึกษา ศาสนา ศิลธรรมจรรยา
8. ภาพข่าวศิลปะ วัฒนธรรม และบันเทิง
9. ภาพข่าววิทยาศาสตร์ การแพทย์ อวกาศ
10. ภาพข่าวกีฬา
11. ภาพข่าวสตรี แฟชั่น แบบผม เสื้อผ้า การบ้านการเรือน
12. ภาพข่าวที่น่าสนใจอื่นๆ เช่น ต้นไม้ สัตว์เลี้ยง และธรรมชาติต่างๆ
13. ภาพข่าวอื่นๆ

ในขณะที่ กนกรัตน์ ยศไกร (2551) แบ่งประเภทภาพข่าวไว้ 3 ประเภท ประเภทแรก คือ การถ่ายภาพข่าว ณ ที่เกิดเหตุ (Spot News) เป็นการถ่ายภาพข่าวที่เกิดขึ้นทันทีทันใด มีทันได้รู้ตัว ดังนั้น ลักษณะสำคัญของช่างภาพข่าว ณ ที่เกิดเหตุ จะต้องสามารถถ่ายภาพเหตุการณ์ดังกล่าวได้ทันที หรือได้ภาพที่มีความสด การถ่ายภาพข่าวลักษณะนี้ มีหลายประเภท ได้แก่ การถ่ายภาพอาชญากรรม การถ่ายภาพอุบัติเหตุ การถ่ายภาพไฟไหม้ ประเภทที่สอง คือ การถ่ายภาพข่าวทั่วไป

(General News) เป็นการนำเสนอภาพข่าวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น การประชุม การณรงค์ เลือกลง ตลอดจนการถ่ายภาพข่าวเชิงลึก (In-depth Photojournalism) ประเภทสุดท้าย คือ การถ่ายภาพกีฬา (Sport News) การถ่ายภาพกีฬาเป็นศาสตร์การถ่ายภาพแบบหนึ่งที่ช่างภาพต้องมีสมาธิ ในการเก็บภาพที่มีการเคลื่อนไหวให้มีรูปแบบของตนเอง ภาพข่าวกีฬาที่มีความสดใหม่ จะดึงดูดความสนใจของผู้ดูได้มาก กีฬาหลายประเภท เช่น บาสเก็ตบอล อเมริกันฟุตบอล ฟุตบอล เป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ผู้อ่านต้องการเห็นภาพนักกีฬาที่มีชื่อเสียง

จรรยาบรรณของการนำเสนอภาพถ่ายวารสารศาสตร์

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ มีสมาชิกเป็นเจ้าของ ผู้ประกอบการ บรรณาธิการ และผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย เป็นองค์กรอิสระ ทำหน้าที่ควบคุมสมาชิกด้วยกันเอง เพื่อส่งเสริมเสรีภาพ ความรับผิดชอบ สถานภาพสถานภาพผู้ประกอบวิชาชีพและกิจการหนังสือพิมพ์ ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนสิทธิการใช้สื่อหนังสือพิมพ์ เพื่อการรับรู้ข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยส่งเสริมให้หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (2553) ได้กำหนดข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2541 เอาไว้ (ดูภาคผนวก ข) ซึ่งมีข้อบังคับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเสนอภาพข่าวโดยตรงปรากฏในข้อบังคับหมวด 2 ว่าด้วยจริยธรรมของหนังสือพิมพ์อยู่ 2 ข้อ คือข้อที่ 15 และข้อที่ 17 ดังนี้

ข้อ 15 ในการเสนอข่าวหรือภาพใด ๆ หนังสือพิมพ์ต้องคำนึงมิให้ล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ บุคคลที่ตกเป็นข่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องให้ความคุ้มครองอย่างเคร่งครัดต่อสิทธิมนุษยชนของเด็ก สตรีและผู้ด้อย โอกาส ในการเสนอข่าวตามวรรคแรกต้องไม่เป็นการซ้ำเติมความทุกข์หรือโศกนาฏกรรมอัน เกิดแก่เด็ก สตรีและผู้ด้อยโอกาสนั้นไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง

ข้อ 17 หนังสือพิมพ์จะต้องไม่เสนอภาพข่าวที่ดูจาบ ลามกอนาจาร หรือน่าหวาดเสียวโดยไม่คำนึงถึงความรู้ สึกของสาธารณชนอย่างถี่ถ้วน

เมื่อพิจารณาในประเด็นจริยธรรมการถ่ายภาพข่าว ข้อมูลที่เป็นที่นิยมในการอ้างอิง คือการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพ (Code of Ethics) ของสมาคมช่างภาพข่าวแห่งประเทศไทย (National Press Photographers Association: NPPA) ซึ่งเป็นสมาคมวิชาชีพที่เกิดขึ้นเพื่อรักษามาตรฐานสูงสุดของการถ่ายภาพข่าวหรือการถ่ายภาพวารสารศาสตร์ มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ

การรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ผ่านมุมมองที่หลากหลายด้วยความซื่อสัตย์และความเข้าใจในสิ่งที่นำเสนอ โดยมีความรับผิดชอบต่องสังคมในการบันทึกประวัติศาสตร์ผ่านภาพถ่าย

ภาพถ่ายและภาพถ่ายวิทัศน์ สามารถเปิดเผยความจริงต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เปิดเผยการกระทำที่ผิด หรือการเพิกเฉยละเลยต่อประเด็นปัญหาต่างๆ ของสังคม ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างความหวัง ตลอดจนเชื่อมโยงผู้คนทั่วโลกให้เข้าใจซึ่งกันและกันและการผ่านการสื่อสารด้วยภาพอย่างใดก็ตาม ภาพถ่ายก็สามารถเป็นเหตุให้เกิดความอันตราย ความเสียหาย หรือความแตกแยกขึ้นได้ หากมีการนำเสนอแบบไร้จรรยาบรรณ อาทิ การละเมิดสิทธิของผู้เป็นข่าว หรือการจัดฉากตัดแปลงภาพถ่าย เป็นต้น

จรรยาบรรณวิชาชีพ จึงถูกกำหนดขึ้นด้วยความตั้งใจที่จะสนับสนุนให้เกิดการนำเสนอภาพข่าวที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นแก่สาธารณชนผู้รับข่าวสาร ในความเป็นมืออาชีพของช่างภาพข่าว นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือให้แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาการถ่ายภาพวารสารศาสตร์อย่างถูกต้องได้อีกด้วย

จรรยาบรรณวิชาชีพ (Code of Ethics) ของสมาคมช่างภาพข่าวแห่งประเทศไทย (National Press Photographers Association: NPPA) มีข้อกำหนด 9 ประการ ดังต่อไปนี้

1. นำเสนอภาพข่าวอย่างถูกต้องและด้วยความเข้าใจในเหตุการณ์ บุคคล หรือสิ่งใดก็ตามที่ถ่ายเพื่อเป็นภาพข่าว (Be accurate and comprehensive in the representation of subjects.)
2. ต่อด้านการถ่ายภาพด้วยการสร้างสถานการณ์หรือจัดฉากในการถ่าย (Resist being manipulated by staged photo opportunities.)
3. ทำให้ภาพข่าวนั้นสมบูรณ์ด้วยการบันทึกภาพให้เห็นถึงบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาพข่าวด้วย ทั้งนี้ ให้หลีกเลี่ยงการเหมารวมลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยตระหนักว่า จะต้องปฏิบัติงานอย่างไม่มีอคติ (Be complete and provide context when photographing or recording subjects. Avoid stereotyping individuals and groups. Recognize and work to avoid presenting one's own biases in the work.)
4. ให้ความเคารพและให้เกียรติบุคคล เหตุการณ์ วัตถุ หรือสิ่งใดก็ตามที่เป็นภาพข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้พิจารณาเป็นพิเศษในภาพข่าวที่เกี่ยวข้องกับเหยื่อในเหตุการณ์อาชญากรรมหรือโศกนาฏกรรมความสูญเสียต่างๆ อย่าละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ตกเป็นข่าว โดยเฉพาะการบันทึกภาพความเศร้าโศก เว้นเสียแต่ว่ามีความสำคัญต่อสาธารณชนหรือมีเหตุผลที่สามารถอ้างอิงถึงความจำเป็นในการนำเสนอได้ (Treat all

subjects with respect and dignity. Give special consideration to vulnerable subjects and compassion to victims of crime or tragedy. Intrude on private moments of grief only when the public has an overriding and justifiable need to see.)

5. การถ่ายภาพจะต้องไม่จงใจในการแต่งเติม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลหรือสร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นต่อเหตุการณ์ที่เป็นข่าว (While photographing subjects do not intentionally contribute to, alter, or seek to alter or influence events.)
6. หากมีการปรับแก้รูปภาพควรรักษาความสมบูรณ์และถูกต้องของเนื้อหาภาพและบริบทที่เกี่ยวข้อง อย่าตกแต่งภาพ เพิ่มเติม หรือเปลี่ยนเสียง (กรณีภาพเคลื่อนไหว) ในลักษณะที่อาจทำให้ผู้ชมเข้าใจผิด หรือนำเสนอเรื่องราวผิด บิดเบือนข้อเท็จจริงต่อบุคคล เหตุการณ์ เรื่องราว หรือสิ่งที่เป็นภาพข่าว (Editing should maintain the integrity of the photographic images' content and context. Do not manipulate images or add or alter sound in any way that can mislead viewers or misrepresent subjects.)
7. ห้ามจ่ายเงินให้แก่แหล่งข่าว หรือให้รางวัลตอบแทนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือการมีส่วนร่วม (Do not pay sources or subjects or reward them materially for information or participation.)
8. อย่ายอมรับของขวัญ สิ่งตอบแทน ค่าชดเชยหรือค่าตอบแทนจากบุคคลที่ต้องการมีอิทธิพลในการปกปิดข้อเท็จจริง (Do not accept gifts, favors, or compensation from those who might seek to influence coverage.)
9. อย่าจงใจก่อกวน กลั่นแกล้งขัดขวางการทำงานของช่างภาพข่าวคนอื่นๆ (Do not intentionally sabotage the efforts of other journalists.)

จะเห็นว่า ช่างภาพวารสารศาสตร์ที่จะสื่อสารให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีความรับผิดชอบทั้งในด้านคุณธรรมและในเชิงคุณภาพ เพราะนอกจากจะผลิตผลงานเพื่อสื่อให้ถึงประชาชนแล้ว ยังต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสารและการนำเสนอผลงานนั้นๆ ด้วย ประเด็นสำคัญที่ช่างภาพข่าวพึงระลึกถึงเป็นอย่างมาก ก็คือการเคารพสิทธิส่วนบุคคล (Right to Privacy) ของแหล่งข่าว ไม่ละลახละล้างความเป็นส่วนตัว รวมถึงการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ตกเป็นข่าวด้วย การนำเสนอข่าวจะต้องเป็นกลางและมีความเที่ยงตรง (Accurate) ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้ตกเป็นข่าวข่าวได้มีสิทธิโต้แย้ง รักษาสิทธิส่วนบุคคลของตนเองได้ (กนกรัตน์ ยศไกร, 2551)

ประเด็นเรื่องจริยธรรมของการถ่ายภาพขาว ถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้รับสารมีการตีความสารจากภาพที่แตกต่างกัน ดังนั้น ช่างภาพในฐานะผู้ส่งสาร จะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการอ่านภาพและการตีความของผู้รับสารด้วย โดยจะได้อธิบายต่อไปในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการอ่านภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการอ่านภาพ (Visual Literacy)

การสื่อสารด้วยภาพเป็นการสื่อสารโดยไม่ต้องใช้ภาษา (Non-verbal Communication) ที่สามารถให้ความหมายได้แทนการสื่อสารด้วยการเขียนหรือการพูด (Verbal Communication) และอาจสื่อความหมายได้ลึกซึ้งกว่า เนื่องจากภาพมีผลต่อการกระตุ้นการรับรู้ด้วยการมองเห็น ซึ่งมีประสิทธิภาพดีกว่าการรับรู้ด้วยวิธีอื่นๆ (กนกรัตน์ ยศไกร, 2551)

จากการศึกษาการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้นและผิวหนัง พบว่าในวันหนึ่งๆ มนุษย์จะใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ ตามสัดส่วนดังนี้ (บุญสม วราเอกศิริ, 2539 อ้างถึงใน นครศ รังควัต, 2545)

จักษุสัมผัส	83.0%
โสตสัมผัส	11.0%
นาสิกสัมผัส	3.5%
กายสัมผัส	1.5%
รสสัมผัส	1.0%

การสื่อสารด้วยภาพสามารถแบ่งตามขนาดของผู้รับสาร ได้แก่ การสื่อสารระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับสังคม ดังนี้ ในระดับบุคคล ภาพถ่ายเป็นการบันทึกความทรงจำ ความประทับใจ หรือบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเอง ถือเป็นสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) สำหรับระดับกลุ่ม ภาพถ่ายมีความสำคัญต่อการสื่อสารระหว่างกัน ทั้งด้านการเตือนความทรงจำในความสัมพันธ์ที่มีร่วมกัน เช่น ภาพถ่ายกับครอบครัว เพื่อนฝูง หรืออาจเป็นการใช้ภาพถ่ายเพื่อประโยชน์ในกลุ่มบุคคลเฉพาะอื่นๆ อาทิ การเก็บภาพเพื่อเป็นหลักฐานทางกฎหมาย, การนำภาพมาใช้ในการประกอบการวินิจฉัยทางการแพทย์, การถ่ายภาพทางอากาศเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร อุตุนิยมวิทยา และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นต้น

ในระดับสังคมทั่วไปที่ผู้รับสารลักษณะเป็นมวลชน (Mass) ภาพถ่ายมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสื่อ (Media) ต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสาร (Langford, 1991)

การถ่ายภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ มีความสำคัญต่อการส่งข่าวสารประจำวันไปยังผู้รับสาร นอกจากจะใช้เป็นภาพข่าวรายวันแล้ว ภาพถ่ายยังเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญของแต่ละสังคมอีกด้วย เช่น เหตุการณ์รุนแรงต่างๆ ในอดีตของจีน เหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน หรือ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยของไทยหลายครั้ง 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, 17 ตุลาคม 2535, เหตุการณ์สังกรรมต์เลือด 2552, การเรียกร้องของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, และแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งภาพความรุนแรงต่างๆ เหล่านี้ ถูกบันทึกไว้และกลายเป็นประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคมไปด้วย

การถ่ายภาพข่าว (News Photography) หรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism) เป็นภาพถ่ายที่เน้นเนื้อหาหรือช่องทางในการนำสาร (Message) ไปยังผู้รับสาร

กนกรัตน์ ยศไกร (2551) กล่าวว่า การถ่ายภาพข่าวมีแนวคิดความจริงนิยม (Realism) อยู่เบื้องหลัง เพราะการทำงานเกี่ยวกับข่าวต้องเน้นการนำเสนอข้อเท็จจริง (Fact) ว่าใคร ทำอะไร เมื่อไหร่ ที่ไหน ทำไม และอย่างไร หรือ 5W 1H (Who, What, When, Why และ How) ในภาพหนึ่งๆ ดังนั้น ช่างภาพข่าวจำเป็นต้องเข้าใจประเด็นข่าวอย่างลึกซึ้ง และสามารถจัดวาง (Agenda Setting) ว่าข่าวดังกล่าวมีความน่าสนใจเพียงพอที่จะเป็นข่าวหรือไม่ นอกจากนี้ ช่างภาพข่าวต้องมีความสามารถในการสื่อเนื้อหาข่าวในลักษณะของภาพ ซึ่งแตกต่างกับนักข่าวที่นำเสนอข่าวด้วยอักษร

เมื่อพิจารณาในมุมมองของผู้รับสาร (Receiver / Decoder) การตีความหมายเนื้อหาที่ปรากฏในภาพข่าว สามารถอธิบายได้ตามแนวคิดเกี่ยวกับการอ่านภาพ (Visual Literacy) ดังนี้

ความหมายของการอ่านภาพ (Visual Literacy Definition)

American Heritage Dictionary (2005) ให้นิยามความหมายโดยกว้างของคำว่า การรู้หนังสือ (Literacy) ไว้ว่า หมายถึง สภาพหรือเงื่อนไข (Condition) หรือคุณภาพ (Quality) ในการมีความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียน หรืออาจหมายถึงสภาพหรือเงื่อนไขในการมีความรู้ในหัวข้อหรือสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ (Literacy is broadly in the traditional sense as the condition or quality of being literate, especially the ability to read and write...the condition or quality of being knowledgeable in a particular subject or field)

เมื่อพิจารณาความหมายที่เฉพาะเจาะจง (Specific Definition) มากขึ้น จะมีคำนิยามที่น่าสนใจอีก 2 คำ คือ คำว่า การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) และ การอ่านภาพ (Visual Literacy)

การรู้สารสนเทศ หรือ Information Literacy หมายถึง ความสามารถในการระบุ (Locate), ประเมิน (Evaluate), ใช้ (Use), และสื่อสาร (Communicate) โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายและรอบด้านทั้งจากข้อความ (Text), ภาพ (Visual), เสียง (Audio), และภาพเคลื่อนไหว (Video)

ส่วนการอ่านภาพ หรือ Visual Literacy หรือ Image Reading หมายถึง ความสามารถในการสร้างความหมาย (Create Meaning), วิเคราะห์ (Analyze), และประเมิน (Evaluation) ข้อมูล, ความงดงาม, สุนทรียภาพ, ข้อดี และสามารถเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกจากภาพและองค์ประกอบภาพที่มองเห็นได้ (Bamford, 2003; Hughes, Mcavinia, & King, 2004; Lacy, 1987 as cited in Lohr, 2008) ทั้งนี้ เป็นทักษะการทำความเข้าใจและอ่านภาพทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นภาพที่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสร้าง เช่น ภาพจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิค และภาพวาดหรือภาพถ่าย (Lohr, 2008)

สังคม ภูมิพันธ์ (2553) ได้อธิบายความหมายของการอ่านภาพ (Visual Literacy) ว่า คือ ความชำนาญที่สามารถทำให้คนเรา เข้าใจ แปลความและสร้างสรรค์ภาพอันได้จากทักษะสัมผัส และนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารได้ ซึ่งจากความหมายนี้จะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับ 3 คำ คือ เข้าใจและเรียนรู้ (Understanding and Learning), แปลความ (Interpret), และสร้างสรรค์ (Create)

ในปี ค.ศ. 1970 ที่สหรัฐอเมริกาได้มีการประชุมเพื่อดำเนินการส่งเสริมด้านการอ่านภาพ (Visual Literacy) และที่ประชุมได้ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการมองเห็นของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ โดยบูรณาการเข้ากับประสบการณ์และประสาทส่วนอื่นๆ การพัฒนาการของความสามารถนั้นเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ตามปกติของมนุษย์เมื่อมีการพัฒนาแล้วจะทำให้บุคคลนั้นมีการรู้ด้านสมองเพื่อจำแนกและแปลความหมายสิ่งที่มองเห็นนั้น และหน้าที่ของภาพหรือทัศนวัตถุ ก็คือการช่วยให้สารนั้นมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น ง่ายต่อการเข้าใจมากกว่าตัวหนังสือและตัวอักษรต่างๆ”

ทักษะในการอ่านภาพของมนุษย์

เมื่อมีการดูภาพ มนุษย์จะมีการถอดรหัสภาพ ซึ่งหมายถึง การอ่านภาพอย่างถูกต้อง มีความเข้าใจและสามารถอ่านส่วนประกอบต่างๆ ในภาพได้และสามารถอธิบายภาพที่มองเห็นนั้นเป็นคำพูดหรือเขียนได้ ตลอดจนมีความรู้สึกรับรู้ (Appreciate) ในภาพที่มองเห็นนั้นด้วย

ลำดับขั้นการแปลความหมายจากภาพ จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นจำแนก (Differentiation) ในขั้นตอนนี้ ผู้ดูภาพจะสังเกตส่วนประกอบต่างๆ ภายในภาพ และวิเคราะห์รายละเอียด ความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ เหล่านั้น ขั้นตอนที่สองคือ ขั้นบูรณาการ (Integration) ได้แก่ การเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้อ่าน, เชื่อมโยงแนวความคิด, และสามารถคิดสร้างสรรค์เขียนอธิบายเป็นเรื่องราวจากภาพนั้นๆ ได้ (“การอ่านภาพ,” 2553)

Scott (1951) ได้อธิบายเกี่ยวกับการรับรู้จากการมองเห็นว่าขึ้นอยู่กับระบบประสาทของสมองทั้งหมดที่ตอบสนองการกระตุ้นจากภาพที่มองเห็น การรับรู้ภาพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับภาพ 2 ชนิด คือ ภาพ 3 มิติ (Stereoscopic) และภาพเคลื่อนไหว (Kineshetic) ในการรับรู้ภาพ 3 มิติ เกิดจากการที่มนุษย์มีตา 2 ข้างอยู่ห่างจากกัน การรับรู้ภาพด้วยมุมมองที่ต่างกันจะถูกส่งข้อมูลไปยังสมองซึ่งการรับรู้ของตาแต่ละข้างมีลักษณะเป็น 2 มิติ สมองจะแปลข้อมูลของภาพ 2 มิติที่เห็นจากตาแต่ละข้างและรับรู้ภาพเป็น 3 มิติ คือมีความกว้าง ยาว ลึก ส่วนการรับรู้ภาพเคลื่อนไหว มนุษย์สามารถเคลื่อนย้ายการมองและการดูโดยกลอกสายตาจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง การรับรู้ทางการเห็นจึงเป็นกระบวนการทางธรรมชาติที่อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการเห็น (Visual Theory) 4 ประการคือ

1. การเห็นรูปและพื้น (Figure and Ground)
2. การเห็นแสงและเงา (Light and Shadow)
3. การเห็นตำแหน่งและสัดส่วน (Position and Proportion)
4. การเห็นการเคลื่อนไหว (Motion)

เกี่ยวกับการรับรู้ภาพนี้ Arnheim (1974) ได้สรุปธรรมชาติการรับรู้ไว้ดังต่อไปนี้

1. การเลือกสิ่งที่รับรู้ในขณะหนึ่งๆ ของคนเราสามารถเลือกรับรู้สิ่งเร้าใดๆ ก็ได้ โดยมีแนวโน้มที่จะรับรู้ในสิ่งเร้าที่เด่นกว่า แปลกใหม่กว่า และเป็นสิ่งเร้าที่ตนเองสนใจในขณะนั้นๆ

2. การรับรู้ภาพและพื้น (Figure and Ground) โดยธรรมชาติการมองของมนุษย์จะมองส่วนที่เด่นกว่าหรือส่วนที่เลือกมองนั้นว่าเป็นรูป (Figure) และในส่วนที่ไม่ชัดเจนเป็นพื้น (Ground) ถ้าสิ่งที่มองไม่เด่นชัดอาจทำให้เกิดความสับสนหรือใช้เวลาในการรับรู้เพิ่มขึ้น
3. ความใกล้ชิด สิ่งที่อยู่ใกล้กันจะถูกรวมเป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกัน แม้ว่าจะมีบางส่วนที่ไม่ต่อเนื่องหรือขาดหายไปก็สามารถรับรู้เป็นรูปร่างได้

ชะลูด นิ่มเสมอ (2531) อธิบายว่า รูปและพื้นหลังเป็นสิ่งตรงกันข้ามแต่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน รูปทรงจะเกิดโดยไม่มีพื้นหลังนั้นเป็นไปได้ การเปลี่ยนตำแหน่งของรูปทรงที่มีลักษณะและขนาดอย่างเดียวกันบนที่ว่างที่มีขนาดรูปร่างเหมือนกัน จะทำให้ความหมายส่วนรวมของภาพเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของที่ว่างที่อยู่รอบรูปทรงนั้น

การที่เราสามารถมองเห็นรูปทรงในภาพนั้นได้ เพราะรูปทรงกับที่ว่าง หรือรูปกับพื้น มีความแตกต่างกันในน้ำหนัก ในสี หรือในลักษณะผิว ถ้ารูปกับพื้นหลังมีน้ำหนัก สี หรือลักษณะผิวเป็นอย่างเดียวกันแล้ว เราจะมองไม่เห็นรูปเลย ดังนั้น ปัจจัยของการมองเห็นอันนอกเหนือไปจากประสาทตาและแสง ก็คือความแตกต่างกันของรูปและพื้นหลัง เมื่อเราสร้างสิ่งหนึ่งขึ้นในที่ว่างเราเรียกสิ่งนั้นว่าเป็นรูป (Figure) เรียกบริเวณว่างรอบรูปว่าพื้น (Ground) รูปที่ใช้คู่กับพื้น ในที่นี้หมายถึงรูปร่างของสิ่งใดก็ได้ที่ปรากฏบนพื้น เช่น คน สัตว์ สิ่งของ จุด ขีด เส้น แบบรูปทรงเรขาคณิต เป็นต้น

Birren (1969, อ้างถึงใน นนทพร พรประยูทธ, 2528) กล่าวว่า การรับรู้ทางสายตาของมนุษย์ที่มีการตอบสนองต่อรูป (Figure) มักจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสติปัญญา ส่วนการตอบสนองต่อสีพื้น (Background Color) จะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและอารมณ์เท่านั้น

Heinrich and others (n.d. อ้างถึงใน กิดานันท์ มลิทอง, 2536) ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมองภาพของมนุษย์ พบว่า เมื่อมองรูปภาพคนจะกวาดสายตาตามองภาพโดยทั่วๆ ไปของภาพทั้งหมดก่อน จากนั้นจะมองมุมบนซ้ายเป็นอันดับแรกคิดเป็นร้อยละ 41 แล้วจึงมองมุมล่างซ้ายเป็นคิดเป็นร้อยละ 25 มุมบนขวาเป็นคิดเป็นร้อยละ 20 มุมล่างขวาเป็นคิดเป็นร้อยละ 14 ตามลำดับ ถ้าแบ่งภาพนั้นออกเป็น 4 ส่วน เปอร์เซ็นต์ของแต่ละส่วนจะแสดงถึงคนถี่ในการดูภาพ โดยจุดที่คนมองจะอยู่ตรงจุดตัดใน “Rule of Third” (ดูคำอธิบายเพิ่มเติมจากแนวคิดเรื่ององค์ประกอบภาพ

(Composition))ผลของการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดตำแหน่งที่จะนำภาพประกอบที่เป็นเนื้อหาสำคัญของภาพให้อยู่ตรงจุดที่สายตาจะมองเป็นลำดับแรก

ลักษณะของวิธีการอ่านภาพ (Visual Literacy) ของมนุษย์นี้ John และ Williams (1970) ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อมองดูภาพๆ หนึ่งเราจะมองเห็นรายละเอียดในภาพนั้นว่ามีคน สัตว์ สิ่งของอะไรบ้างอยู่ในภาพนั้น มีจำนวนเท่าไร มีขนาดแตกต่างกันอย่างไร และสามารถศึกษากระทั่งเกิดความเข้าใจในรายละเอียดของแต่ละสิ่งของได้ว่า แต่ละสิ่งนั้นมีเนื้อหาสาระและมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร เมื่อมองดูภาพทั้งหมดต้องสามารถสรุปได้ว่า เราได้เนื้อหาสาระจากภาพนั้นมากน้อยแค่ไหน และมีการอ้างถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่นำมาใช้ในการมองภาพให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นเพียงใด

สอดคล้องกันกับ กิดานันท์ มลิทอง (2536) ที่กล่าวว่า เมื่อมีการมองดูภาพ คนเราจะมองเห็นหรือเรียนรู้อะไรจากภาพที่มองเห็น และคนเราจะมีลักษณะการมองดูภาพอย่างไร และไม่ว่าเราจะมองดูอะไรจากในภาพ เราจะมองเห็นและจำได้ในสิ่งที่เราสนใจ ถ้าการรับรู้ของผู้ดูเกี่ยวกับเรื่องราวภายในภาพนั้นมีอยู่น้อยหรือไม่เพียงพอแล้ว ภาพนั้นจะไม่สื่อความหมายใดๆ ต่อผู้ดูเลย และในทางตรงกันข้ามถ้าผู้ดูได้รับคำแนะนำในการดูและแปลความหมายของภาพก่อนที่จะดูจริงๆ แล้วจะทำให้สามารถเข้าใจและเรียนรู้จากภาพได้มากกว่าปกติ

หลักการอ่านภาพ (Visual Literacy) ในระดับที่ลึกซึ้ง จำเป็นต้องศึกษาหลักการสำหรับทำความเข้าใจในการรับรู้ผ่านจักษุประสาท ศาสตร์ซึ่งทำหน้าที่ศึกษาถึงภาพและเครื่องหมาย เรียกว่าหลัก “สัญศาสตร์” หรือ “สัญญะวิทยา” (Semiotics หรือ Semiology) (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2547) ซึ่งจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับสัญญะวิทยา (Semiology)

วิชาการด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนนั้น มักจะประยุกต์เอาทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา ฯลฯ มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์สื่อประเภทต่างๆ อยู่เสมอ แนวคิดหนึ่งที่สำคัญ ก็คือแนวคิดเรื่องสัญญะวิทยา (Semiology) หรือสามารถถอดความหมายจากรากศัพท์เดิมได้ว่าเป็น “ศาสตร์แห่งสัญญะ” (Science of sign) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่อธิบายถึงการเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเชื่อมโยงโทรมตลอดจนการสูญเสียของสัญญะหนึ่งๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างเป็นแบบแผนและมีระบบระเบียบ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) สัญญะวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของ

มนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ภาพ ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนของจริง ตัวจริง ใน ตัวบทและในบริบทหนึ่งๆ ก็ได้ (Semeion, 2553) แนวคิดนี้จึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่จะนำมาอธิบายการตีความหมายเนื้อหาของสื่อได้เป็นอย่างดี สำหรับแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยา นี้ จะ ได้กล่าวถึงความหมาย ประเภทของสัญลักษณ์ และวิธีการวิเคราะห์สัญลักษณ์ ต่อไปตามลำดับ

ความหมายของสัญลักษณ์

คำว่าสัญลักษณ์วิทยาหรือสัญลักษณ์ศาสตร์ (Semiology และ Semiotics) ทั้งสองคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำเดียวกันคือ Semeion ที่แปลว่า Sign หรือสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ เครื่องหมายและสัญลักษณ์ คำว่า Semiotics (Greek: σημειωτικός, *Semeiotikos*, An Interpreter of Signs) เป็นคำที่นักปรัชญาด้านภาษาชาวอเมริกัน Charles Sanders Peirce (ค.ศ.1839–1914) เป็นผู้ริเริ่มใช้และทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ส่วนคำว่า Semiology เป็นคำที่ตั้งขึ้นโดย นักภาษาศาสตร์ Ferdinand de Saussure (ค.ศ. 1857-1913) ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ สัญลักษณ์ศาสตร์และสัญลักษณ์วิทยานั้นมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สอดคล้องและ คล้ายคลึงกัน นั่นคือการศึกษาวิธีการสื่อความหมาย ขั้นตอนและหลักการในการสื่อความหมาย ตลอดจนเรื่องการทำความเข้าใจในความหมาย ของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรม หนึ่งๆ (Wikipedia, 2010b)

กาญจนา แก้วเทพ (2541ข) อธิบายว่า สัญลักษณ์ (Sign) หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (meaning) แทนของจริงตัวจริง (object) ในตัวบท (text) และในบริบท (context) หนึ่งๆ

O'Sullivan (1983 อ้างถึงใน สุทธิณี ละไมเสถียร, 2538) ได้อธิบายและให้คำจำกัดความไว้ว่าสัญลักษณ์วิทยา เป็นการศึกษาในเรื่องของ สัญลักษณ์ (Sign) รหัส (Codes) และวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวกับการแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของสัญลักษณ์ และการที่สัญลักษณ์นั้นถูกนำมาใช้ในสังคม โดยสัญลักษณ์ มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ จะต้องมีลักษณะทางกายภาพ, จะต้องมีความหมายถึงบางสิ่งบางอย่างนอกเหนือจากตัวของมันเอง, และจะต้องถูกนำมาใช้และรับรู้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องว่าเป็นสัญลักษณ์

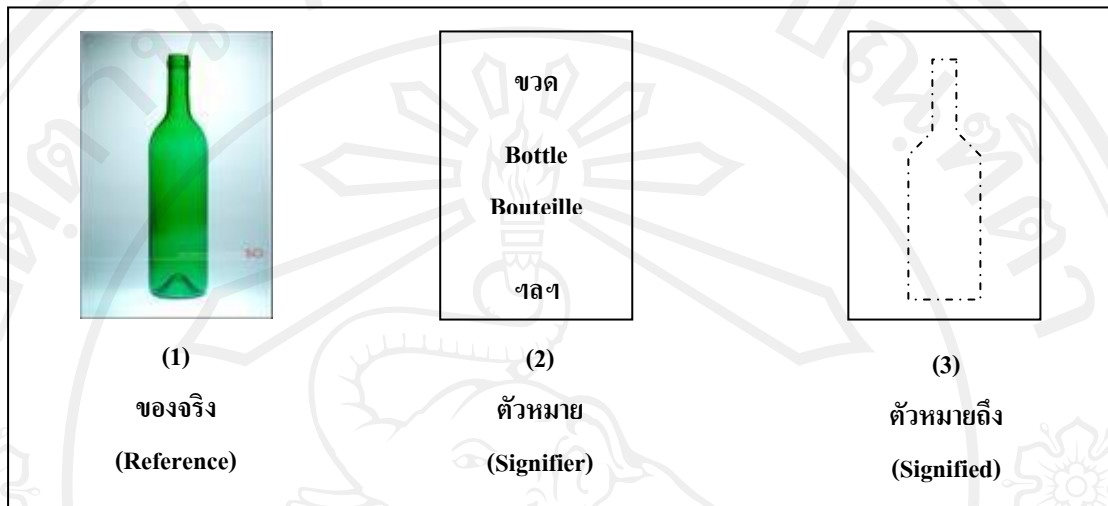
Peirce (1931 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) ได้ให้ความหมายที่ง่ายที่สุดและเข้าใจได้โดยง่ายที่สุด ก็คือ “สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่มีความหมายมากกว่าตัวของมันเอง” (Sign is something which stands to somebody for something in some respect) ตัวอย่างเช่น รูปผู้หญิง-ผู้ชายที่ติดอยู่

หน้าห้องน้ำ ไม่ได้หมายความว่ารูปนั้นคือผู้หญิงหรือผู้ชายเท่านั้น แต่มีความหมายว่า “ห้องน้ำสำหรับผู้หญิง/ห้องน้ำสำหรับผู้ชาย”

นักวิชาการที่วางรากฐานของทฤษฎีสัญญะวิทยาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น คือ Saussure (1857 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า สัญญะเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยอายาตนะ (ประสาทรับสัมผัสทั้ง 5) และเป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งตกลงใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องหมาย (Mark) ถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ปรากฏในสัญญะนั้น

โดย Saussure (1857 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) แบ่งสัญญะออกเป็น 2 ส่วนคือ ตัวหมาย (Signifier) กับตัวหมายถึง (Signified) ตัวหมาย คือ สิ่งที่ปรากฏให้เป็นเครื่องหมาย เช่น เมื่อเราเขียนคำว่า “ม้า” โดยมุ่งที่จะให้หมายถึงตัวม้าจริงๆ ตัวอักษรคำว่า “ม้า” ถือเป็นตัวหมาย ส่วนตัวม้าจริงๆ เป็นตัวหมายถึง กระบวนการนี้จะเรียกว่ากระบวนการสร้างความหมาย (Signification) การศึกษาในเชิงสัญญะวิทยาให้ความสำคัญกับการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึง เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดออกมาอย่างไร โดยนำเอาตัวบท (Text) มาวิเคราะห์ เพื่อดูว่าตัวหมายนั้นสร้างความหมายอย่างไร ในการสื่อสารของคนเรานั้น จะมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึงเกิดขึ้นตลอดเวลา การวิเคราะห์ทางสัญญะวิทยานั้น จะไม่คำนึงถึงเนื้อหา เพราะเนื้อหาไม่ได้สร้างความหมายของตัวบท แต่ความสัมพันธ์ของตัวหมายและตัวหมายถึงเป็นตัวสร้างความหมาย

นอกจากนี้ Baudrillard (n.d. อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2547) ได้วิเคราะห์พบว่าสัญญะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ส่วน และพบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม คือ ของจริง (Reference), สัญญะหรือตัวหมาย (Signifier), และตัวหมายถึงหรือแนวคิด (Signified) โดยจะได้อธิบายรายละเอียดตามภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบของสัญญาณ

ในภาพที่ (1) เรียกว่า Reference คือบรรดาของจริง เช่น ขวดแก้วจริง ระดับต่อนั้น ในแต่ละวัฒนธรรมก็จะสร้างสัญญาณขึ้นมาแทนตัวขวดแก้วจริงๆ เช่น ในบริบทสังคมไทยจะสร้างสัญญาณ ที่เขียนเป็นอักษรว่า “ขวด” สังคมอังกฤษเขียนว่า “Bottle” สังคมฝรั่งเศสเขียนว่า “Bouteille” (และสังคมอื่นๆ ก็จะมีวิธีสร้างสัญญาณที่แตกต่างกันออกไป เช่น สังคมของชาวมาฮาชาวกริกโบราณ)

สัญญาณในภาพที่ (2) อาจจะเป็น “เสียง” (Sound) คือเป็นการเปล่งเสียงออกมาเป็นถ้อยคำว่า “ขวด” หรือเป็น “ภาพ” (Image) เช่น เป็นตัวอักษรหรือรูปวาด ซึ่ง Saussure เรียกองค์ประกอบในส่วนที่ (2) นี้ว่า ตัวหมาย (Signifier) และเมื่อคนในแต่ละวัฒนธรรมได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้สัญญาณ (เช่น อ่านออก) เมื่อเห็นสัญญาณ “ขวด-Bottle-Bouteille” ก็จะเกิดแนวคิดจินตนาการภาพของ “ขวด” ขึ้นมา ที่เราเข้าใจกันว่า “เป็นภาพในใจหรือในความคิด” (Concept) เรียกว่า “ตัวหมายถึง” (Signified)

ในการศึกษาเรื่องระบบสัญญาณนั้น Saussure จะสนใจแต่เฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ (2) และ (3) เท่านั้น โดยคุณลักษณะที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายและตัวหมายถึง มี 3 ลักษณะดังนี้

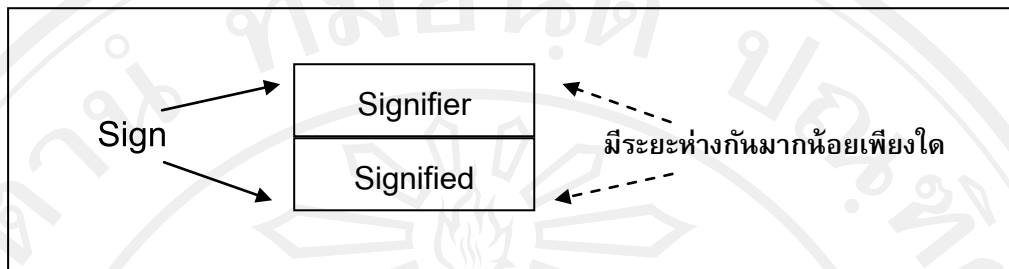
1. Arbitrary เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกร่างขึ้นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ กล่าวคือเป็นไปตามอำเภอใจ คำว่า “ขวด” ไม่ได้มีหลักเกณฑ์หรือความคล้ายคลึงอันใดกับรูปร่างของขวดเลย เช่นเดียวกับสัญลักษณ์ “Bottle” หรือ “Bouteille”
2. Unnatural เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นทางธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า จะต้องเรียนรู้เอา
3. Unmotivated เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดจากมูลเหตุเชิงใจพิเศษใดๆ ของผู้สร้างความหมายและผู้ใช้ความหมาย กล่าวคือไม่เกี่ยวข้องกับแรงกระตุ้นใจของผู้ใช้สัญลักษณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยตรรกะว่าด้วยความแตกต่าง (The Logic of Difference) หมายถึง ความหมายของสัญลักษณ์แต่ละตัวมาจากการเปรียบเทียบกับตัวมันแตกต่างจากสัญลักษณ์ตัวอื่นๆ ในระบบเดียวกัน ซึ่งหากไม่มีความแตกต่างแล้ว ความหมายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ความต่างที่ทำให้ค่าความหมายเด่นชัดที่สุดคือความต่างแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เช่น ขาว-ดำ ดี-เลว ร้อน-เย็น หรืออธิบายอีกอย่างคือ ความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งเกิดจากความไม่มี หรือไม่เป็นของสัญลักษณ์อื่น (สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์, 2544)

ประเภทของสัญลักษณ์

Peirce (1839 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) อธิบายว่า หากนำเอาระยะห่างขององค์ประกอบทั้ง 2 ส่วน ของสัญลักษณ์ (Sign) คือตัวหมาย (Signifier) และ ตัวหมายถึง (Signified) มาจัดประเภท ดังแสดงในภาพที่ 2.2 จะแบ่งประเภทของสัญลักษณ์ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปเหมือน (Icon), ดรรชนี (Index), และสัญลักษณ์ (Symbol) ดังแสดงในภาพที่ 2.3

รูปเหมือน (Icon) เป็น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึงเป็นเรื่องของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งถึง เช่น ภาพถ่าย ภาพเหมือน ภาพยนตร์และแผนภาพ เป็นต้น

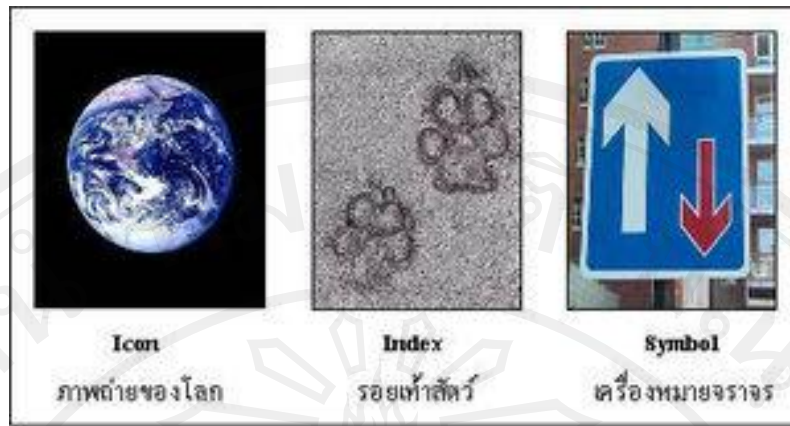

ภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย (Signifier) และตัวหมายถึง (Signified)

ดัชนี (Index) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึง เป็นผลลัพธ์หรือเป็นการบ่งชี้ถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่น รูปกราฟที่แสดงผลลัพธ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รอยเท้าของสัตว์ที่ประทับลงบนพื้นดิน หรือดัชนีที่อยู่ท้ายเล่มของหนังสือที่บอกให้ทราบถึงข้อความที่ผู้อ่านต้องการจะค้นหา คุณสมบัติอีกประการที่น่าสังเกตของสัญลักษณ์ประเภทดัชนีก็คือ เมื่อผู้รับสารเห็นตัวหมายประเภทดัชนี ตัวหมายถึงที่นึกถึงไม่ใช่สิ่งที่มองเห็นในขณะนั้น เช่น รอยเท้าสัตว์ที่พบ ผู้ที่เห็นไม่ได้นึกถึงรอยเท้าในขณะนั้น แต่นึกไปถึงตัวสัตว์ที่เป็นเจ้าของรอยเท้านั้น

สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึงที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่างแต่ไม่ได้มีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่สัญลักษณ์นั้นบ่งชี้เลย ซึ่งการใช้งานเป็นไปในลักษณะของการถูกกำหนดขึ้นเองซึ่งได้รับการยอมรับจนเป็นแบบแผน (Convention) และต้องมีการเรียนรู้เครื่องหมายเพื่อทำความเข้าใจ หรือเป็นการแสดงถึงการเป็นตัวแทน (Representation) ซึ่งสังคมยอมรับความสัมพันธ์นี้ ตัวอย่างเช่น ภาษา เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ หรือการสวมแว่นน่านางข้างซ้ายแสดงถึงการแต่งงาน เป็นต้น

ลักษณะสัญลักษณ์ (Sign) ทั้ง 3 ชนิดนี้ ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด สัญลักษณ์หนึ่งๆ อาจประกอบด้วยรูปแบบต่างๆ กัน ซึ่งอาจจะเป็นทั้งรูปเหมือน ดัชนี และสัญลักษณ์รวมกันอยู่ก็ได้ เช่น ภาพพระสงฆ์ จะสามารถเป็นได้ทั้งรูปเหมือน ก็คือ ภาพเหมือนของพระจริงๆ ขณะเดียวกันก็เป็นดัชนี คือเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการเป็นตัวแทนของศาสนา และเป็นทั้งสัญลักษณ์ด้วยในแง่ที่ทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือ (จันทร์เพ็ญ โกลาชัยพัฒน์, 2535)

ภาพที่ 2.3 แสดงตัวอย่างของสัญญาณประเภทต่างๆ

อย่างไรก็ดี การจำแนกประเภทของสัญญาณทั้งสามแบบไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน เช่น ในกรณีตัวหมายของคำว่า “Xerox” ในภาษาอังกฤษซึ่งตัวหมายถึงก็คือยี่ห้อของเครื่องถ่ายเอกสาร ตัวหมายดังกล่าวได้กลายเป็นตัวหมายถึงของ “การถ่ายเอกสาร” ในสังคมไทยเป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2545)

การเข้าใจธรรมชาติของสัญญาณแต่ละชนิด จะทำให้สามารถเลือกใช้สัญญาณแต่ละอย่างให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตารางที่ 2.1 อธิบายประเภทของสัญญาณตามทัศนะของ Peirce ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตารางที่ 2.1 อธิบายประเภทของสัญญาณตามทัศนะของ Peirce

ประเภทสัญญาณ เกณฑ์พิจารณา	icon	index	symbol
ความสัมพันธ์	มีความคล้ายคลึง	มีความเชื่อมโยง แบบเหตุผล (causal connection)	มีความเชื่อมโยง เกิดจากข้อตกลง (convention)
ตัวอย่าง	ภาพถ่าย อนุสาวรีย์ รูปปั้น	ควันไฟ อาการของโรค	คำ ตัวเลข ชวเลข
กระบวนการถอด ความหมาย	มองเห็นได้	ต้องคิดหาเหตุผล (figure out)	ต้องเรียนรู้

ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2541ข) อธิบายว่า นักสื่อสารมวลชนสามารถนำเอาแนวคิดเรื่อง ตัวหมาย (Signifier) และ ตัวหมายถึง (Signified) มาประยุกต์ใช้กับการถ่ายภาพ การจัดมุมกล้อง และการตัดต่อเพื่อให้ได้ความหมายต่างๆ กันออกไปดังนี้ (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 แสดงการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยากับการถ่ายภาพ

Signifier (Shot)	Definition	Signified (Meaning)
Close-up	ถ่ายแต่ใบหน้า	ความใกล้ชิด (Intimacy)
Medium shot	ถ่ายส่วนใหญ่ของร่างกาย	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
Long shot	ถ่ายฉากและตัวละครหลายๆ ตัว	บริบท ขอบเขตที่เกิดเหตุการณ์
Full shot	ถ่ายร่างกายเต็มตัว	ความสัมพันธ์ทางสังคม
Pan down	กล้องถ่ายภาพดแบบกด	อำนาจ ฐานะที่สูงกว่า
Pan up	กล้องถ่ายภาพดช้อนขึ้น	ลักษณะที่ต่ำต้อยกว่า มีอำนาจน้อยกว่า
Zoom in	กล้องถ่ายเข้าหา	การสังเกต การให้ความสนใจ
Fade in	ภาพในจอค่อยๆ สว่างขึ้น	จุดเริ่มต้น
Fade out	ภาพในจอค่อยๆ จางหายไป	จุดจบ
Cut	การย้ายภาพจากภาพหนึ่งไปสู่ อีกภาพหนึ่ง	เหตุการณ์ 2 อย่างที่เกิดในช่วง เวลาที่ใกล้เคียงกัน ความตื้นตัน
Wipe	ภาพค่อยๆ ถูกกวาดออกไปจาก จอ	แสดงบทสรุป

วิธีการวิเคราะห์สัญลักษณ์

การวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถและความหมายโดยนัย เป็นวิธีการวิเคราะห์ที่ Saussure (1974 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541ข) ได้จำแนกประเภทของสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ลักษณะ

ประเภทแรก คือความหมายโดยอรรถ (นัยตรง) (Denotative Meaning) ได้แก่ ความหมายที่เข้าใจโดยตรงตามตัวอักษรหรือตามสิ่งที่เห็น เป็นความหมายที่คนส่วนใหญ่เข้าใจตรงกัน จัดอยู่ใน

ลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive level) การอธิบายความหมายของคำศัพท์ในพจนานุกรมก็เป็นความหมายโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อกล่าวถึง “ช้าง” ก็จะนึกถึงลักษณะของสัตว์ที่มีรูปร่างใหญ่ มีงาและงวง เห็นคำว่า “ม้า” ก็เข้าใจได้ทันทีว่าหมายถึง ม้า ที่เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง เห็นภาพดอกไม้ ก็เข้าใจว่าหมายถึงดอกไม้จริงๆ หรือเห็นภาพวิวรูปถนนก็แสดงความหมายว่า เป็นถนนสายนั้น หรือคำว่า “Street” ก็แสดงความหมายว่าเป็นถนนชนบทที่มีอาคารบ้านเรือนเรียงรายอยู่สองฟาก แต่ถ้าเราใช้เทคนิคในการถ่ายภาพมาช่วย เช่น ใช้ฟิล์มสีถ่ายขณะมีแสงแดดอ่อนๆ ใช้เลนส์กระจกปรับภาพทำให้ภาพนุ่มขึ้น จะทำให้เห็นภาพของถนนสายนี้เป็นถนนที่อบอุ่นไปด้วยความสุขความอบอุ่น สะท้อนสังคมที่มีมนุษยธรรม เหมาะสำหรับเด็กๆ ที่จะวิ่งเล่นอยู่บนถนนนี้ แต่ถ้าใช้เทคนิคการถ่ายภาพรูปแบบหนึ่ง ใช้ฟิล์มขาว-ดำและกระจกเลนส์ปรับภาพทำให้ภาพดูแข็งกระด้าง จะทำให้ภาพของถนนสายนี้เป็นที่ๆ ไม่น่าอยู่ มีแต่ความเยือกเย็น ไม่เป็นมิตร ไม่มีความอบอุ่นเมตตา ไม่เหมาะสำหรับเด็กๆ ที่จะวิ่งเล่น ความหมายแรกจากภาพที่แสดงว่าเป็นถนนสายหนึ่งนั้นเป็นการตีความตามความหมายตรง แต่ความหมายที่สองที่ให้ความรู้สึกจากการใช้เทคนิคการถ่ายภาพทั้งสองวิธี แสดงความหมายในขั้นที่ 2 ซึ่งเรียกว่าการตีความหมายโดยนัยหรือความหมายนัยแฝง

ความหมายโดยนัย (นัยประวัติ / นัยแฝง) (Connotative Meaning) ได้แก่ ความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงกันภายในกลุ่มสังคม หรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น เมื่อเห็นภาพดอกไม้ บางคนจะนึกถึงความสวยงาม บางคนนึกถึงผู้หญิง เพราะเคยได้ยินคำกล่าวว่าผู้หญิงเปรียบเหมือนดอกไม้ บางคนนึกถึงความบอบบางของกลีบดอก เป็นต้น

Barthes (1997) ได้ศึกษาและพัฒนาทฤษฎีกระบวนการสร้างความหมายของ Saussure นี้ให้มามีมิติมากขึ้น โดยศึกษาถึงลักษณะที่ทำให้เกิดความหมายในระดับพื้นผิว และระดับลึก เขามุ่งให้ความสนใจไปที่การตีความหมายโดยนัย และได้แสดงแนวความคิดในการวิเคราะห์ความหมายแฝงที่มีอยู่ในการติดต่อสื่อสารว่า การแสดงความหมายนั้นมีอยู่ 2 ระดับ คือระดับที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของความเป็นจริงตามธรรมชาติ และระดับการตีความขั้นที่สองที่ต้องอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

ระดับที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของความเป็นจริงตามธรรมชาติ หรือ การตีความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) เป็นความหมายขั้นแรก เช่นเดียวกับที่ Saussure ได้อธิบายเอาไว้ ถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย และตัวหมายถึง ตามความหมายที่ชัดเจนของสัญญาณ

การตีความหมายที่ต้องอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง Barthes ได้อธิบายการตีความหมายในขั้นที่ 2 นี้มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. การตีความหมายนัยแฝง (Connotative Meaning) เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบความรู้สึก หรืออารมณ์ และค่านิยมในบริบทวัฒนธรรมของผู้รับสาร ความหมายในขั้นนี้เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย ในขณะที่ผู้ตีความหมายได้รับอิทธิพลจากผู้ส่งสารไปพร้อมๆ กันกับสัญลักษณ์ที่ใช้ การตีความหมายโดยนัยแฝงของแต่ละคนจะรู้สึกไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่ากัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม อคติ ความรู้สึก และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

2. การตีความโดยอาศัยความเชื่อดั้งเดิม (Myth) ความเชื่อดั้งเดิมในที่นี้ หมายถึงวิถีทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็นความคิดรวบยอดหรือเป็นความเข้าใจในสิ่งนั้น เสมือนโซ่ที่ผูกมัดความคิดเอาไว้ ซึ่งส่งผลต่อการตีความหมายโดยตรง คุณลักษณะที่สำคัญที่ Barthes ย้ำในเรื่องนี้คือเรื่องของพลวัต (Dynamism) ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลง และบางครั้งก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพื่อสนองความต้องการ และค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

ทั้งการตีความโดยนัยแฝงและความเชื่อดั้งเดิมนี้นี้ เป็นช่องทางสำคัญที่สัญลักษณ์จะได้แสดง ความหมายในขั้นที่ 2 ซึ่งเป็นขั้นที่สัญลักษณ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้สัญลักษณ์หรือวัฒนธรรมที่เป็นบริบทเป็นอย่างมาก

3. สัญลักษณ์ (Symbols) แนวความคิดในขั้นนี้คือ วัตถุจะกลายเป็นสัญลักษณ์เมื่อแสดงถึงประเพณีนิยม และนำมาสู่การให้ความหมายแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น รถ Rolls Royce เป็นสัญลักษณ์ของสถานภาพทางสังคมของเจ้าของรถ ทองคำ เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง เป็นต้น

กาญจนา แก้วเทพ (2541 ข) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์สัญลักษณ์อีกลักษณะหนึ่ง คือการวิเคราะห์แบบการเปรียบเทียบ และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Metaphor / Metonymy) เป็นวิธีการหลักอีก 2 วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดความหมายจากสัญลักษณ์ตัวหนึ่ง โดยอาศัยสัญลักษณ์อีกตัวหนึ่ง

Metaphor เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ 2 ตัวที่มีความคล้ายคลึงกัน และถูกนำมาถ่ายทอดความหมายด้วยวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย (Analog) การเปรียบเทียบลักษณะนี้เป็นที่รู้จักกันดีในวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย โดยเราใช้คำว่า เหมือน ประหนึ่ง ราวกับว่า เช่น ชายผู้นี้ใจดีราวกับพ่อพระ หรือ นางสาวจักรวาลปีนี้มีรูปร่างที่งดงามเหมือนนางฟ้ามาจุติ เป็นต้น

ส่วน Metonymy เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยที่หยิบเอาส่วนเสี้ยวเล็กๆ ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ (Part) มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด (Whole) ตัวอย่างที่พบบ่อยที่สุดคือ การใช้สัญลักษณ์แทนเมืองต่างๆ เช่น พระปรางค์วัดอรุณหรือวัดพระแก้ว (Part) เป็นสัญลักษณ์แสดงถึง

กรุงเทพมหานคร (Whole) หรือนาฬิกาบิกเบน (Part) เป็นสัญลักษณ์แสดงถึง กรุงลอนดอน (Whole) เป็นต้น

การถ่ายทอดความหมายด้วยวิธี Metonymy นี้เป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารกระทำอยู่ตลอดเวลา ด้วยการเลือกส่วนย่อยที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของส่วนรวมทั้งหมด มาใช้เป็นสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดความหมายเช่น ในพุทธศาสนานั้นได้ใช้ดอกบัวเป็น Metonymy เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับประวัติพระพุทธเจ้าตอนประสูติ ในขณะที่คริสต์ศาสนาเลือก Metonymy เป็นไม้กางเขนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระเยซูในตอนสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

เมื่อจะทำการวิเคราะห์ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นในงานภาพถ่ายหรือภาพนิ่งต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงรหัส (Code) ของการเป็นตัวแทนในเชิงเทคนิค (Technical Representation) และรหัสของเนื้อหา (Code of Content)

รหัสของการเป็นตัวแทนเชิงเทคนิค (Codes of Technical Representation) สามารถวิเคราะห์ภาพถ่ายใดๆ ก็ตามได้โดยการใช้คำถามดังต่อไปนี้ ภาพนั้นได้รับการถ่ายขึ้นมาอย่างไร (How has it been photographed?) คำตอบต่อคำถามนี้สามารถหมายรวมถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ มุมกล้อง, การกรอบภาพ (cropping) การโฟกัส การใช้ฟิล์มขาวดำหรือฟิล์มสี การจัดแสง ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนให้การสนับสนุนถึงความหมายของภาพดังกล่าว โดยการวิเคราะห์สามารถเจาะประเด็นปัจจัยเหล่านี้ทีละอย่าง และค้นหาสิ่งที่ได้รับจากการสื่อความหมาย (Connoted) ตัวอย่างเช่น มุมกล้องที่มีลักษณะเฉพาะ จะมีการสื่อความหมายบางอย่างที่แตกต่างจากการใช้มุมกล้องลักษณะอื่น

สำหรับรหัสหรือหลักเกณฑ์ของเนื้อหา (Codes of Content) สามารถวิเคราะห์ภาพต่างๆ ได้โดยใช้ประเด็นคำถามต่างๆ อาทิ อะไรที่ถูกถ่าย (What has been photographed?) ซึ่งคำตอบต่อคำถามดังกล่าวอาจรวมประเด็นหรือปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ บุคคล วัตถุต่างๆ, ฉากหรือสถานที่, เสื้อผ้า/เครื่องแต่งกาย, ภาษาท่าทาง (Body Language), ตำแหน่งของร่างกาย, และสีสันทัน ซึ่งปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้แสดงออกถึงความหมายของภาพได้เช่นเดียวกัน (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2553) ทั้งนี้ การวิเคราะห์การสื่อความหมายและความงดงามเชิงศิลปะของภาพถ่าย นอกจากจะเป็นการวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์วิทยาแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาพ (Composition) อีกด้วย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาพ (Composition)

หลักการสำคัญอย่างหนึ่งที่นักถ่ายภาพจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อการถ่ายภาพที่สื่อความหมาย มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และมีความงดงามในทางศิลปะ สามารถโน้มน้าวใจให้ผู้ดูภาพเกิดอารมณ์ความรู้สึก คล้อยตามได้ ก็คือเรื่องของการจัดองค์ประกอบภาพ (Composition) ซึ่งจะได้อธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายการจัดองค์ประกอบภาพ และหลักการจัดองค์ประกอบภาพ

ความหมายของการจัดองค์ประกอบภาพ

นักคิดหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการจัดองค์ประกอบภาพไว้ในทิศทางเดียวกัน ไมตรี บุญเคลือบ (2531) ให้ความหมายว่า การจัดองค์ประกอบภาพ คือการเลือกและจัดตัวแบบให้อยู่ในตำแหน่งที่ดึงดูดความสนใจ หรือเป็นจุดเด่นของภาพ พร้อมทั้งการจัดบรรยากาศโดยรอบให้อยู่ในบริเวณที่สวยงาม โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของภาพ ลักษณะเส้น คุณค่าของแสงและเงา ช่วงระยะและสี ให้มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ในขณะที่ ณรงค์ สมพงษ์ (2539) อธิบายว่า หมายถึง การจัดวาง (Organize) องค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพ ซึ่งความจริงก็คือ การจัดทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏให้เห็นในช่องมองภาพ (View Finder) เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นองค์ประกอบในภาพทั้งสิ้น ภาพจะดูเหมาะสมก็อยู่ที่การจัดองค์ประกอบของภาพ

สอดคล้องกันกับการให้ความหมายของ ศักดา ศิริพันธุ์ (2537) ซึ่งให้คำจำกัดความไว้ว่า คือการเลือกและจัดวัตถุที่น่าสนใจหรือจุดเด่น พร้อมทั้งจัดบรรยากาศโดยรอบให้อยู่ในพื้นที่ของภาพอย่างงดงาม โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของรูปทรง ลักษณะเส้น คุณค่าของแสงและเงา ช่วงระยะและสี ให้มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือ มีการเน้นจุดเด่น (Center of Interest) ความสมดุล (Balance) ความกลมกลืน (Harmony) และความแตกต่าง (Contrast) ภาพถ่ายที่มีการจัดองค์ประกอบถูกต้องตามหลักศิลปะย่อมทำให้ภาพนั้นเด่นสะดุดตา มีคุณค่า มีความงามตรงตามเรื่องราว และอาจน้อมนำใจของผู้ชมให้คล้อยตามอารมณ์ที่แสดงออกในภาพนั้น

ดังนั้น จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การจัดองค์ประกอบภาพ ก็คือการเลือกพิจารณาว่าสิ่งใดควรอยู่หรือไม่ควรอยู่ในภาพนั้น และควรจัดวางอยู่ในตำแหน่งใด จึงจะมีคุณค่าความงามในเชิงศิลปะ

หลักการจัดองค์ประกอบภาพ

การถ่ายภาพที่ดีนั้น นอกเหนือจากการเตรียมกล้อง เลนส์ และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมแล้ว ช่างภาพยังต้องตัดสินใจในเรื่องของการลำดับภาพ ออกแบบภาพ ว่าสิ่งต่างๆ ที่จะถ่าย (Subjects) นั้น ควรจัดอยู่ในตำแหน่งใดของภาพ หรือเป็นการตั้งคำถามต่างๆ อาทิ ภาพนี้ควรเน้นจุดใดให้เป็นจุดสนใจ มุมมองที่ดีที่สุดที่ควรเลือกควรเป็นมุมมองใด ขนาดของวัตถุที่จะปรากฏในภาพควรเป็นอย่างไร อะไรไม่ควรปรากฏอยู่ในภาพ ภาพนี้มีความสมดุลหรือไม่ ซึ่งคำถามเหล่านี้ก็คือการพิจารณาเรื่องขององค์ประกอบภาพนั่นเอง (Pishnery, 2005)

หน้าที่อันสำคัญของการจัดองค์ประกอบของภาพถ่ายก็คือการให้ผู้รับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ ในภาพ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของช่างภาพที่รับรู้มา การประกอบภาพให้ได้ผลสำเร็จ ช่างภาพจะต้องมีความกระฉับในใจว่าอะไรคือสาร (Message) ความคิด (Idea) ความรู้สึก (Feeling) หรืออารมณ์ (Mood) ที่ต้องการให้ภาพถ่ายแสดงออกมาให้เห็น

การจัดองค์ประกอบที่ดี โดยปกติทั่วไปก็หมายถึง ส่วนประกอบ (Elements) ต่างๆ ในภาพ ได้รับการเลือก (Selected) เน้นความสำคัญ (Emphasized) และจัดส่วนอื่นๆ ให้มีความสำคัญอันด้อยรองลงมา (Subordinated) การรวมส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันในภาพจะต้องมีความผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อบอกเรื่องราวเพียงเรื่องเดียว และรวมความคิดไว้เพียงความคิดเดียว (ณรงค์ สมพงษ์, 2539)

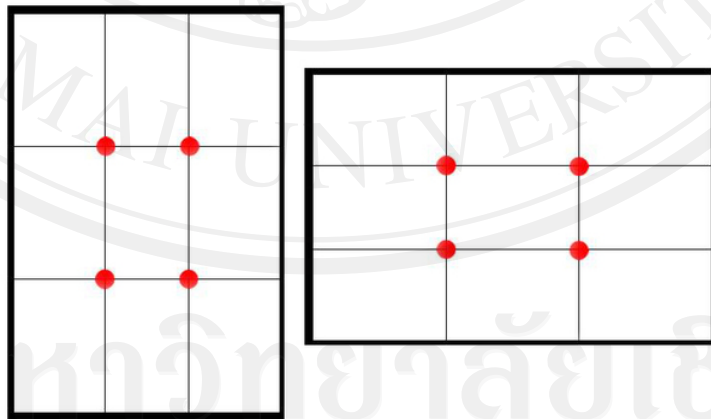
นครเศ รังควัต (2545) อธิบายว่า หากพิจารณาภาพถ่ายในลักษณะของการสร้างชิ้นงานศิลปะ จะสามารถจำแนกองค์ประกอบของภาพได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนมูลฐานของงานศิลปะหรือภาพถ่าย (Element of Art) ซึ่งประกอบไปด้วย เส้น (Lines) รูปร่าง (Shape) รูปทรง (Form) สี (Color) แสงและเงา (Light and Shade) พื้นผิว (Texture) คุณค่าหรือค่าน้ำหนักของสีและแสงเงา (Value) อีกส่วนหนึ่ง คือ หลักของศิลปะหรือหลักของการถ่ายภาพ (Principle of Art) ได้แก่ ความเป็นเอกภาพ (Unity) ความสมดุล (Balance) ความกลมกลืน (Harmony) ความขัดแย้ง (Contrast) จุดเด่นหรือจุดสนใจ (Interest, Emphasis) จังหวะ (Rhythm) และทิศทาง (Direction)

ในที่นี้ จะได้อธิบายรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบต่อไป โดยจะเป็นการสรุปรวบรวมองค์ความรู้จากนักวิชาการหลายท่าน (ณรงค์ สมพงษ์, 2539; นครเศ รังควัต, 2545; Pishnery, 2005; ไมตรี บุญเคลือบ, 2531; วรุณี วีระชิงไชย, 2538; ศักดา ศิริพันธุ์, 2537)

หากแบ่งกฎเกณฑ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบของภาพตามแนวคิดของไมตรี บุญเคลือบ (2531) และศักดิ์ ศิริพันธุ์ (2537) จะพบว่ามีกฎเกณฑ์ 4 เรื่องที่สำคัญและควรนำมาพิจารณาเป็นหลัก ได้แก่ จุดแห่งความสนใจ (Center of Interest), ความสมดุล (Balance), ความกลมกลืน (Harmony), และความแตกต่าง (Contrast)

กฎเกณฑ์ข้อแรก คือ **จุดแห่งความสนใจ** หรือ **Center of Interest** คือ ภาพถ่ายที่มีจุดสนใจเด่นชัดสวยงาม ทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวและความหมายของภาพได้ง่ายขึ้น โดยจุดสนใจของภาพไม่ควรมีมากเกินไป 1 แห่ง เพราะถ้ามีหลายแห่งจะทำให้ผู้ชมเกิดการแบ่งแยกความสนใจของสายตาออกไป อาจทำให้ชมภาพแล้วเกิดความขัดแย้งจนรู้สึกสับสน ซึ่งการเน้นให้เกิดจุดเด่นหรือจุดสนใจนั้น อาจทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้

การใช้ **กฎสามส่วน (Rule of Third)** คือ การแบ่งพื้นที่ของรูปภาพนั้นออกเป็นสามส่วนเท่าๆ กันตามแนวตั้งและแนวนอน แล้วลากเส้นแบ่งภาพทั้ง 3 เส้น จุดตัดกันของเส้นทั้ง 4 จุดนั้นจะเป็นตำแหน่งที่เหมาะสมสำหรับจัดวางวัตถุที่ต้องการจะเน้นให้เป็นจุดเด่นหลัก ส่วนรายละเอียดอื่นๆ จะเป็นส่วนสำคัญอันดับรองลงมา การวางตำแหน่งของจุดเด่นหลักนี้ อาจถือเอาบริเวณใกล้เคียงทั้ง 4 จุดนี้ก็ได้ ดังแสดงในภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 แสดงการวางตำแหน่งของจุดเด่นหลักตามกฎสามส่วน (Rule of Third)

การเน้นจุดเด่นหรือจุดสนใจโดย **การใช้เส้น รูปร่างหรือรูปทรง และขนาดให้ตัดกัน** เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการจัดองค์ประกอบภาพ ซึ่งเป็นการเน้นด้วยการใช้ส่วนประกอบมูลฐานของศิลปะส่งเสริมให้เกิดจุดเด่น ภาพแทบทุกภาพจะมีเส้น (Line) เป็นองค์ประกอบ การจัดวางเส้นลงไปในการถ่ายภาพเหมือนกับการออกแบบบางสิ่งบางอย่างลงบนกระดาษโดยใช้ดินสอหรือปากกา เส้นในทางศิลปะมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เส้นตรงและเส้นโค้ง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายชนิด ได้แก่ เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นทแยง เส้นพินปลา ก้นหอย เป็นคลื่น เส้นอาจชัด พร่า เส้นประ เส้นหนา เส้นบาง และอาจมีทิศทางแนวราบ แนวตั้ง แนวเฉียง หรือแนวลึก เส้นใช้เป็นขอบเขตของเนื้อที่ ทำให้เกิดขนาด รูปร่าง ใช้บอกทิศทาง และใช้เป็นเส้นนำไปสู่จุดที่สนใจได้ ทั้งนี้การใช้เส้นในลักษณะต่างๆ สามารถช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกับเรื่องและความหมายที่ต้องการแสดงได้อย่างถูกต้อง โดยความหมายของเส้นแต่ละแบบแตกต่างกัน ดังนี้

เส้นตรงตามแนวนอน (Horizontal Lines) เป็นเส้นที่แสดงถึงความสง่า เข้มแข็ง ความง่าย และให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง ช่วยแบ่งสัดส่วนพื้นที่ภาพ ให้ความรู้สึกสงบนิ่ง ราบเรียบ ในขณะที่เส้นตรงตามแนวตั้ง (Vertical Lines) จะเป็นเส้นที่แสดงถึงความสูง ความแข็งแรง ความเป็นระเบียบ ช่วยแบ่งสัดส่วนพื้นที่ภาพและใช้ถ่วงความสมดุลในการประกอบภาพให้ความรู้สึกมั่นคง ส่วนเส้นทแยง (Diagonal Lines) ช่วยนำสายตาไปสู่จุดสนใจหรือเรื่องในภาพได้ เป็นเส้นที่แสดงการเคลื่อนไหว ไม่อยู่นิ่ง

สำหรับเส้นโค้ง (Curved Lines or S-Shape) เป็นเส้นที่แสดงถึงความอ่อนโยน นุ่มนวล ราบรื่น ช่วยนำสายตาทั้งสร้างมิติความลึก และความรู้สึกที่เคลื่อนไหว เส้นโค้งรูปตัว S (Lazy-S) เป็นที่นิยมใช้มากในการถ่ายภาพ เพราะดูสวยงาม อ่อนช้อย แตกต่างจากเส้นโค้งวงแคบ ที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนทิศทางรวดเร็ว มีพลังเคลื่อนไหวรุนแรง ส่วนเส้นโค้งของวงกลมการเปลี่ยนทิศทางตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ให้ความรู้สึกเป็นเรื่องซ้ำๆ จำเจ เป็นเส้นโค้งที่มีระเบียบมาก แต่จืดชืดไม่น่าสนใจ ในขณะที่เส้นโค้งลักษณะขดหอย (Spiral) จะให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคลาย และเติบโตเมื่อมองจากภายในออกมา ถ้ามองจากภายนอกเข้าไป จะให้ความรู้สึกที่ไม่สิ้นสุดของพลังเคลื่อนไหว เส้นก้นหอยที่พบในธรรมชาติมักวนทวนเข็มนาฬิกา เป็นเส้นโค้งที่ขยายตัวไม่มีจุดจบ

ส่วนเส้นพินปลาหรือเส้นซิกแซก (Zigzag Lines) เป็นลายเส้นที่หักเหโดยกะทันหัน เปลี่ยนทิศทางรวดเร็วมาก ให้จังหวะกระแทก ทำให้นึกถึงไฟฟ้า ฟาแลบ ฟาผ่า กิจกรรมที่ขัดแย้ง ความรุนแรงและสงคราม อย่างไรก็ตามในภาพ อาจไม่ได้ปรากฏลักษณะลายเส้นแบบเดียวเสมอไป อาทิ เส้นสองเส้นตัดกัน ให้ความรู้สึกถึงการกระทำที่รุนแรง เฉียบขาด หรือเส้นสองเส้นขนานกัน ให้ความรู้สึกถึงการเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ ยอมรับ นอกจากนี้ เมื่อนำเส้นมาประกอบกันเป็น

รูปทรงต่างๆ เช่น สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม วงรี ก็จะช่วยจำกัดขอบเขตให้อยู่ในความสนใจของผู้ดูและโน้มนำให้เกิดความรู้สึบบางอย่าง จุดสนใจหลักและจุดสนใจรอง รูปวงกลม และเส้นกระจายออกรอบทิศ แสดงถึงการกระจายออกและอนุภาคที่ทรงพลัง เป็นต้น

ลักษณะลายผิวหรือพื้นผิว (Texture) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สร้างจุดเด่นหรือจุดสนใจได้ เพราะสิ่งต่างๆ มีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้นๆ เช่น ผิวหนังของคนชรา ผิวเนื้อไม้ ก้อนหิน ผิวน้ำ ผิวของใบไม้ เป็นต้น การบันทึกลักษณะพื้นผิวของสิ่งต่างๆ ต้องคำนึงถึงลักษณะและทิศทางของแสง แสงจากด้านหน้า (Front Light) ทำให้ภาพแบนมองเห็นพื้นผิวยาก ในขณะที่แสงทางด้านข้าง (Side Light) ให้ลักษณะของพื้นผิวได้ดี การนำลักษณะพื้นผิวของวัตถุมาไว้ในภาพนั้น บางครั้งก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ กันออกไป อาจใช้เพื่อการตัดกัน (Contrast) ในภาพ ทำให้จุดสนใจของภาพดูเด่นขึ้น

องค์ประกอบถัดมาคือเรื่องของ **รูปร่าง (Shape)** ในการวางองค์ประกอบภาพ รูปร่างหรือรูปลักษณะของสิ่งต่างๆ ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ รูปร่างจะไม่ได้แสดงรายละเอียดมิติความลึก จะแสดงให้เห็นความกว้างและความสูงเพียงสองมิติเท่านั้น ทิศทางของแสงเป็นส่วนสร้างให้เกิดรูปร่างของสิ่งต่างๆ ขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อถ่ายภาพย้อนแสง ในภาพจะปรากฏรูปร่างของวัตถุเป็นภาพเงาคำ สามารถสร้างเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาพได้ รูปร่างบางอย่าง สามารถนำมาประกอบภาพให้เป็นกรอบภาพนำสายตาไปสู่จุดสนใจสำคัญได้อีกด้วย

ลวดลาย (Pattern) ของภาพเกิดจากรูปร่าง (Shape) ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไป ตั้งแต่สิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ จนกระทั่งถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ลวดลายอาจเป็นลักษณะง่ายๆ ที่มีรูปร่างเหมือนกันซ้ำกันเป็นช่วงๆ ภาพที่มีลวดลายเป็นองค์ประกอบ ก็จะนำไปอีกแบบหนึ่ง และถ้าเพิ่มจุดสนใจที่เป็นสิ่งอื่นเข้าไปในลวดลายนั้น ก็จะช่วยเน้นจุดสนใจให้ดูเด่นขึ้นด้วย

ส่วนองค์ประกอบเรื่อง **รูปทรง (Form)** คือ ส่วนประกอบที่แสดงมิติกว้าง ยาว ลึก ของรูปทรงปรากฏให้เห็น ให้อารมณ์รูปร่างนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร กลม แบน กว้าง ยาว แฉก ไกล องค์ประกอบในการถ่ายภาพ จะแสดงลักษณะของรูปทรงให้เห็นได้ดีเพียงไร ขึ้นอยู่กับตำแหน่งของมุมมองกับคุณภาพและทิศทางของแสงเป็นสำคัญ

สำหรับการ **ตัดกันของขนาด (Contrast in Size)** นั้น วัตถุขนาดใหญ่ย่อมเป็นจุดสนใจที่เด่น แต่จะเด่นยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เล็กกว่าซึ่งอยู่ใกล้เคียง และยังเป็นการช่วยสื่อความหมายขนาดของสิ่งนั้นให้เป็นจริงยิ่งขึ้นอีกด้วย

การถ่ายภาพให้น่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่ง คือ หลักของ **การใช้ความซ้ำซ้อน (Repetition)** เป็นการจัดภาพให้มีวัตถุที่มีลักษณะเหมือนกัน เรียงตำแหน่งกันไปตามลำดับ เช่น ภาพรถที่จอดเรียงกันหลายคัน ภาพรถจักรยานเรียงกันเป็นแถวเป็นแนว เป็นต้น

หลักเกณฑ์ต่อมาในการเน้นให้เกิดจุดสนใจคือ **การใช้กรอบภาพ (Frame or Framing)** เป็นการประกอบภาพโดยการเพิ่มกรอบเป็นฉากหน้า (Foreground) ของภาพ จะทำให้เกิดความสะดุดต่าน่าสนใจ เกิดความลึกของภาพ เช่น ช่องประตู หน้าต่าง รั้ว กิ่งไม้ หรือสิ่งอื่นใดที่มีอยู่ในธรรมชาติก็ได้ โดยควรเป็นฉากหน้าที่ไม่ร่ายละเอียดมากนัก มิฉะนั้นจะแย่งความสนใจจากจุดสนใจได้ ฉากหน้าซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบภาพ ควรมีน้ำหนักความเข้มของสีมากกว่าส่วนอื่นในภาพเพื่อสร้างความลึกที่เกิดจากการบอกระยะใกล้ไกล ของภาพ อย่งไรก็ดี ต้องไม่ใช่เนื้อที่ของกรอบภาพมากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าภาพนั้นมีความหนัก

อีกวิธีการหนึ่งที่สามารถใช้เพื่อเน้นจุดสนใจได้ ก็คือ **การใช้ที่ว่าง (Space)** หมายถึง การทิ้งช่องว่างไปทางด้านใดด้านหนึ่งของภาพ เป็นการจัดที่ว่างรอบๆ สิ่งที่จะเน้นให้เรียบ ไม่สับสน และเห็นได้ชัดเจน ดังนั้น จึงควรระวังไม่ให้มีฉากหลัง (Background) ที่ยุ่งเหยิง ทำลายความเด่นของภาพ การเว้นช่องว่างในภาพ ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมด้วย หากเว้นมากจนเกินไป ก็อาจทำให้จุดสนใจอยู่ไกลจากกลางภาพมาก ทำให้ภาพดูไม่กระชับ ที่ว่างเป็นสิ่งที่อยู่เองตามธรรมชาติ มิติดึกกว้าง ยาว อาจใช้แสดงเวลาหรือระยะเวลาที่ได้ทำอะไรไปหรือเปลี่ยนแปลงไป มีส่วนช่วยให้ภาพดูเหมาะสมและมีความหมายขึ้น เช่น กรณีเว้นช่องว่างในทิศทางที่วัตถุหัน หรือเคลื่อนที่ไปข้างหน้า เพราะผู้ดูจะคาดหมายไปตามทิศทางนั้น เช่น ภาพการเคลื่อนที่ของรถยนต์ การแข่งม้า คนขี่จักรยาน เป็นต้น

ฉากหน้าและฉากหลังของภาพ (Foreground and Background) เป็นการใช้ระยะเพื่อสร้างมิติให้กับภาพ ในภาพหนึ่งๆ ถ้าแบ่งตามระยะของสิ่งที่ปรากฏในภาพสามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ วัตถุ (Subject) คือ สิ่งที่ต้องการถ่ายให้เป็นจุดสนใจ ฉากหลัง (Background) อยู่ถัดออกไป อาจอยู่ใกล้หรือไกลจากวัตถุ และฉากหน้า (Foreground) เป็นสิ่งที่อยู่ข้างหน้าวัตถุ อาจเป็นต้นหญ้า เล็กๆ กิ่งไม้ ใบไม้ หรือสิ่งก่อสร้างเช่น ขอบประตู หน้าต่าง เป็นต้น ภาพบางภาพอาจไม่มีฉากหน้าก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะภาพ แต่ถ้าสามารถนำฉากหน้ามาประกอบในสถานการณ์นั้นได้ ก็ไม่ควรมองข้าม เพราะฉากหน้ามีอิทธิพลต่อเรื่องราวและอารมณ์ของภาพ ช่วยให้เกิดมิติของความลึกและระยะใกล้ไกลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังนำฉากหน้ามาใช้ในการเข้ากรอบภาพ (Framing) เพื่อบังคับสายตาให้ความเด่นแก่จุดสนใจ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

คุณสมบัติทั่วไปของสื่อประเภทภาพถ่ายหรือภาพวาดนั้น คือ มีลักษณะแบบราบเป็น 2 มิติ คือ กว้างกับยาวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การจัดองค์ประกอบเพื่อเพิ่มความรู้สึกถึงมิติที่ 3 ในเรื่องความลึกเพิ่มขึ้นอีก จะเรียกส่วนที่เป็นความลึกนี้ว่า “Perspective” ดังที่ได้กล่าวมาเกี่ยวกับฉากหน้าและฉากหลังข้างต้น ดังนั้น **การควบคุมความลึก และทัศนมิติ (Perspective Control)** จึงเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่างภาพมืออาชีพต้องคำนึงถึง

Perspective จะมีลักษณะเห็นได้ชัดเมื่อถ่ายภาพวัตถุที่มีวัตถุสิ่งของเรียงเป็นแถวยาวเหยียดตามลำดับ เช่น เสาโทรเลขหรือเสาไฟฟ้า ส่วนที่อยู่ด้านหน้าสุดจะมีลักษณะใหญ่และค่อยๆ เล็กลงไปตามระยะทาง เมื่อบันทึกเป็นภาพถ่ายก็จะเห็นเป็นความลึกของท้องถนน รายละเอียดในส่วนของฉากหน้าจะมีขนาดใหญ่กว่าและใกล้กว่าฉากหลังซึ่งอยู่ไกลออกไป เส้นทางรถไฟก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความรับรู้ถึงความลึกได้ดี

การควบคุม Perspective สามารถทำได้โดยเลือกตำแหน่งที่ตั้งกล้องให้มีระยะทางห่างออกจากวัตถุหรือใกล้เข้าหาวัตถุ โดยมีจุดหมายที่จะให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของวัตถุและรายละเอียดของฉากหลังให้วัตถุส่วนที่อยู่หน้าทับ (Overlap) กับวัตถุที่อยู่ถัดไปเป็นลำดับ

เลนส์ที่มีความยาวโฟกัสต่างกัน จะให้ความรู้สึกรับรู้ความลึกต่างกันด้วย กล่าวคือ เลนส์ที่มีความยาวโฟกัสยาว จะทำให้ช่องว่างของวัตถุที่ปรากฏในฉากหลัง (Background) มีน้อยลงนั่นก็คือ วัตถุในฉากหลังจะดูมีขนาดใหญ่ขึ้นเมื่อเทียบกับวัตถุที่อยู่ถัดมาข้างหน้า แต่เลนส์ที่มีความยาวโฟกัสสั้น (เช่น เลนส์มุมกว้าง) จะมีช่องว่างมากขึ้น

การประกอบภาพให้มีฉากหน้า (Foreground) ก็ช่วยทำให้เกิดความลึกของภาพได้มาก ช่างภาพสามารถใช้สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเป็นส่วนประกอบของฉากหน้าได้

การเน้นจุดเด่นโดยใช้ **สัดส่วน (Scale)** วัตถุที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอันเดียวในภาพถ่าย จะเป็นจุดที่น่าสนใจที่สุด ไม่ว่าวัตถุนั้นจะเป็นวัตถุ สิ่งของ บริเวณที่มีแสงหรือเงา ส่วนวัตถุอื่นทั้งหมดมีความสำคัญรองลงมา ดังนั้น ถ้าจะเน้นวัตถุใดให้น่าสนใจที่สุด ก็ควรทำให้วัตถุนั้นมีสัดส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับวัตถุที่เหลือ ผู้ถ่ายรูปจึงควรที่จะเลือกตำแหน่งของจุดยืนใกล้กับวัตถุที่สำคัญหรือที่น่าสนใจนั้น

การใช้ความคมชัด (Sharpness) เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ถ่ายภาพจะสามารถหันเหความสนใจของผู้ชมไปยังส่วนใดส่วนหนึ่งของภาพได้ ใช้ความคมชัดเพื่อเน้นย้ำเฉพาะจุดที่ต้องการนำเสนอ โดยการทำให้ส่วนนั้นมีรายละเอียดและคมชัด และปล่อยให้ส่วนที่เหลือไม่ชัด (Blurred) ซึ่งทำได้โดยการใช้เลนส์ทางยาว โฟกัสยาวๆ หรือการเปิดหน้ากล้องกว้างๆ ก็ได้

เทคนิควิธีการทำให้ภาพมีความโดดเด่นน่าสนใจอีกลักษณะหนึ่งที่ช่างภาพจะต้องคำนึงถึงก็คือเรื่องของ **มุมกล้อง (Camera Angle)** จะเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างช่างภาพตัวแบบหรือวัตถุที่ถ่าย ภาพที่ถ่ายในมุมต่างๆ กันโดยตั้งกล้องในมุมต่างๆ กันจะมีผลต่อความคิดที่จะสื่อความหมายไปยังผู้ดูได้ มุมกล้องสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. ภาพระดับสายตา (Eye Level Shot) คือ การถ่ายภาพในตำแหน่งที่กล้องขนานกับพื้นดินในระดับเดียวกับสายตา จะให้ความรู้สึกเป็นปกติธรรมดา ตามลักษณะการมองเห็นของคนทั่วไป ภาพที่ได้บอกว่า มนุษย์มองเห็นสิ่งต่างๆ ในโลกอย่างไรตามปกติธรรมดา
2. ภาพมุมต่ำ (Low Angle Shot) คือ ตั้งกล้องถ่ายในตำแหน่งต่ำกว่าวัตถุ การถ่ายภาพในมุมต่ำให้ความรู้สึกเน้นถึงความสูงใหญ่ หรือความสง่าผ่าเผยของวัตถุ เช่น ถ่ายภาพคนจี่ม้าในทุ่งกว้างโดยตั้งกล้องในระดับต่ำ แหงหน้าขึ้นหาวัตถุ เป็นต้น
3. ภาพมุมสูง (High Angle Shot) คือตั้งกล้องถ่ายในตำแหน่งสูงกว่าวัตถุ จะให้ความรู้สึกถึงความเล็ก ความต่ำต้อยไม่มีความสำคัญ นอกจากนี้ยังสามารถเก็บรายละเอียดต่างๆ ไว้ได้มาก

วิธีการสุดท้ายในกฎเกณฑ์ข้อแรกเรื่องของการสร้างจุดแห่งความสนใจ ก็คือ **การจัดองค์ประกอบด้วยสี (Color Composition)** ในกรณีของการถ่ายภาพสี จะมีส่วนประกอบของสีเพิ่มขึ้นมาด้วย สีเป็นองค์ประกอบหนึ่งของงานศิลปะที่มีความหมายมาก เพราะสีสามารถช่วยให้เกิดคุณค่าในองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ทำให้เกิดรูปร่าง จังหวะ ใช้แสดงลักษณะของพื้นผิว ถ้าจัดสีให้ถูกต้องเหมาะสมแล้วก็จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกและเกิดศูนย์ของความคิด (Center of Idea) ของภาพถ่ายนั้น นอกจากนี้ สียังมีอิทธิพลต่อจิตใจมนุษย์ไม่เหมือนกัน บางสีทำให้เกิดความรู้สึกสงบ เยือกเย็น บางสีทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น สดชื่น บางสีอาจก่อให้เกิดความรู้สึกเศร้า หดหู่ ลึกลับได้ การใช้สีเน้นจุดเด่นในภาพ ทำได้หลายวิธี การใช้สีให้เด่นเป็นพิเศษตรงบริเวณจุดที่มีความสำคัญ โดยให้สีบริเวณอื่นเป็นสีที่ตัดกับจุดเด่นนั้น ก็จะช่วยเสริมให้ส่วนสำคัญในภาพนั้นเด่นขึ้น

กฎเกณฑ์ข้อที่สองคือเรื่องของ **ความสมดุล หรือ Balance** คือ การจัดให้ส่วนประกอบต่างๆ ในภาพมีน้ำหนักเท่ากันทั้ง 2 ด้าน ภาพที่มีจุดสนใจมากกว่าหนึ่งจุด เช่น มีขนาดรูปทรง และน้ำหนักสีต่างกัน เป็นผลทำให้ภาพมีความสมดุลต่างกันด้วย ภาพที่มีความสมดุลในการวางภาพที่ดีจะสร้างความเด่น ความสวยงาม และอารมณ์ให้ภาพได้มาก ซึ่งต่างกับภาพที่ไม่มีความสมดุล จะทำ

ให้ภาพนั้นขาดความหนักแน่น ทำให้ภาพดูสับสน ไม่น่าสนใจ ความสมดุลสามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ความสมดุลแบบปกติหรือแบบสมมาตร (Symmetrical Balance หรือ Formal Balance) คือ การจัดให้ส่วนประกอบในภาพเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน ซ้าย-ขวา เท่ากัน เช่น ภาพอาคารที่มี ส่วนประกอบด้านซ้ายและขวาเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน ความสมดุลแบบนี้จะให้ความรู้สึกถึงความ มั่นคง, เครื่องขีมิ, สง่า เป็นงานเป็นการมาก ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ต่างๆ มากนัก มักใช้ กับภาพที่แสดงถึงความเป็ระเบียบแบบแผน ความศรัทธา เช่น ภาพที่เกี่ยวกับศาสนา สถาปัตยกรรม เป็นต้น

ความสมดุลแบบไม่ปกติหรือแบบอสมมาตร (Asymmetrical Balance หรือ Informal Balance) เป็นการจัดส่วนประกอบที่มีรูปทรงและสัดส่วนไม่เหมือนกันทั้ง 2 ด้าน แต่ยังคงมีน้ำหนัก เท่ากัน เช่น วางวัตถุที่มีรูปทรงขนาดใหญ่แต่มีสีอ่อนๆ ถ่วงดุลกับส่วนประกอบอีกด้านหนึ่งซึ่งมี รูปทรงขนาดเล็กแต่มีสีเข้มกว่า หรือวางตำแหน่งของวัตถุที่มีขนาดใหญ่อยู่ใกล้จุดกึ่งกลางภาพ มากกว่าวัตถุอีกด้านหนึ่งซึ่งมีขนาดเล็ก เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดความสมดุลได้ เช่นเดียวกัน

กฎเกณฑ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบของภาพข้อถัดมา คือเรื่อง **ความกลมกลืน หรือ Harmony** หมายถึง ความประสานกลมกลืนกันขององค์ประกอบต่างๆ ในภาพถ่าย จนเกิด ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ถ้ามีวัตถุหลายๆ อย่างในทิวทัศน์ วัตถุแต่ละอันควรจะมี ความเกี่ยวข้องกับวัตถุอื่นๆ เช่น ถ่ายภาพทิวทัศน์ของทะเล ให้มีเรือใบ เกาะ หรือนกนางนวลอยู่ด้วย หรือ ถ่ายภาพบ้านเก่า บริเวณหน้าบ้านมีตังน้ำเก่า เกวียนเก่า ก็ทำให้องค์ประกอบของภาพที่ได้มีความ กลมกลืนกัน การจะทำให้ส่วนต่างๆ ในภาพถ่ายกลมกลืนกันอาจทำวิธีอื่นได้อีกหลายวิธี กล่าวคือ

การทำให้เกิดความกลมกลืนจากการใช้ขนาดของวัตถุที่เท่าๆ กัน เช่น ความกลมกลืนของ ลวดลาย ขนาด และจังหวะเท่าๆ กัน

ความกลมกลืนของรูปทรงและรูปลักษณะที่ประกอบขึ้นเป็นอาคาร เช่น รูปของฝาผนัง หน้าต่าง พื้น เป็นรูปทรงที่มีพื้นฐานมาจากสี่เหลี่ยมเหมือนกัน

ความกลมกลืนของเส้น เป็นการใช้เส้นที่มีทิศทางตามกัน เช่น กรอบหน้าต่างของบ้าน มี เส้นกรอบตามตั่งและตามนอนเข้ากับตัวอาคาร ซึ่งใช้เส้นตั่งและเส้นนอนเช่นเดียวกัน

ความกลมกลืนของสี (Color Harmony) เป็นการจัดสีของวัตถุหรือวิวให้ดูประสานกลมกลืนกัน ไม่เป็นคู่ปฏิบัติต่อกัน เช่น ใช้สีที่อยู่ใกล้เคียงกันหรืออยู่ในวรรณะเดียวกัน ในการจัดสีต่างๆ ของวัตถุผสมกลมกลืนกัน สีต่างๆ (Hue) และความอิ่มตัวของสี (Color Saturation) มีความสำคัญมาก สีที่อิ่มตัวจะปรากฏสดใสมาก ถ้าผสมสีที่อิ่มตัวนั้นกับสีขาว ความอิ่มตัวของสีจะลดลง ถ้าผสมสีนั้นกับสีดำ สีนั้นจะไม่บริสุทธิ์ สีน้ำตาลของเปลือกไม้มะฮอกกานี สีแดงสด และชมพูอ่อน อาจถือได้ว่าเป็นสีพวกเดียวกันหรือกลมกลืนกัน

กฎเกณฑ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบของภาพข้อสุดท้าย ก็คือ **ความแตกต่าง หรือ Contrast** หมายถึง การจัดองค์ประกอบของภาพไม่ให้ซ้ำกัน ความต่างนี้ตรงข้ามกับความกลมกลืน เพราะใช้แก้ไขสิ่งที่กลมกลืนกันมากเกินไป เพื่อให้เกิดความรู้สึกแปลกใหม่ ไม่จำเจ ไม่เบื่อหน่าย มีความน่าสนใจมากขึ้น การนำเอาความต่างมาใช้ในการถ่ายภาพ ต้องใช้ให้เหมาะสมจึงจะดูสวยงาม การจัดภาพลักษณะนี้ควรจัดให้มีความแตกต่างประมาณ 20 ส่วนต่อความกลมกลืน 80 ส่วน จึงจะพอเหมาะ เช่น การจัดวิวภูมิประเทศให้มีเนื้อที่เป็นภูเขา 20 ส่วน และอีก 80 ส่วนเป็นเนื้อที่ราบกว้างใหญ่ เป็นต้น การจัดภาพให้เกิดความแตกต่างอาจจัดได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้

ความแตกต่างในรูปทรงและลักษณะที่ไม่เหมือนกัน เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม มีรูปลักษณะตัวอาคารเป็นรูปเหลี่ยม แต่มีหลังคาเป็นทรงกลม รูปลักษณะกลมของโดมตัดกับตัวอาคารที่เป็นเหลี่ยม ทำให้น่าสนใจมากขึ้น

ความแตกต่างเรื่องแสงสว่างและเงามืด (Light and Shade) แสง ความสว่าง และเงา มีผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ ช่างภาพจะต้องศึกษาปริมาณและชนิดของแสงที่ตกกระทบลงบนวัตถุ ค่าของแสงและเงามีอิทธิพลต่อรูปร่างของวัตถุ ลักษณะและขนาดของวัตถุจะเปลี่ยนแปลงไปตามคุณค่าของแสงและเงา เช่น แสงภายนอกอาคารกับแสงภายในอาคาร แสงและเงาจะช่วยให้ภาพเป็นสามมิติ ดูมีชีวิตชีวามากขึ้น ทำให้ภาพถ่ายมีความลึก เช่น ใช้นาฬิกาหรือวิวด้านหน้ามีสีเข้ม และนาฬิกามีสีจางกว่า เป็นต้น โดยทั่วไป ถ้าแสงที่พุ่งตรงลงมา 45 องศา จะช่วยให้เกิดคุณค่าแสงและเงาที่งดงาม เมื่อถ่ายภาพนอกสถานที่ ช่างภาพนิยมถ่ายภาพช่วงเช้าประมาณ 9 โมงเช้าหรือช่วงบ่ายสามโมง เนื่องจากแสงอาทิตย์ส่องทำมุม 45 องศา

โทนและการตัดกัน (Tone and contrast) เป็นการใช้สี และความเปรียบต่างระหว่างส่วนที่สว่าง และส่วนที่มีดในภาพสร้างความน่าสนใจ โทนของภาพถ่ายขาว-ดำ ก็คือ ระดับความอ่อนแก่ของสีที่มีดที่สุด คือสีดำ และค่อยๆ เพิ่มความสว่างขึ้น จนสว่างที่สุดคือสีขาว ในการจัดองค์ประกอบเกี่ยวกับโทนนั้น จะต้องให้มีความตัดกันและความกลมกลืนกันระหว่างโทนในระดับต่างๆ ที่พอเหมาะ สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การจัดโทนภาพให้มีการตัดกันของภาพและพื้น

ภาพถ่ายที่จัดให้วัตถุมีโทนที่แตกต่างกับฉากหลังเช่น ถ่ายภาพวัตถุที่มีสีสว่างท่ามกลางฉากหลังที่มีมืดทึบ หรือถ่ายภาพวัตถุที่มีมืดทึบให้อยู่ท่ามกลางฉากหลังที่สว่าง ก็จะช่วยเน้นวัตถุให้เด่นออกมาจากฉากหลังได้

โทนของภาพเกิดจากลักษณะผิวพื้นและรูปทรงของวัตถุนั้นเอง และทิศทางที่มาของแสงทำให้เกิดส่วนสว่างและส่วนมืดในภาพ เช่น ทิศทางของแสงที่มาในแนวเฉียงก็จะเกิดแสงเงาทำให้เกิดความรู้สึกของลวดลายที่ผิวหน้าวัตถุได้ดี ดังนั้นการถ่ายภาพลวดลายจึงจำเป็นต้องควบคุมทิศทางที่มาของแสงให้ถูกต้อง

การตัดกันของโทนยังโน้มนำให้เกิดอารมณ์แก่ผู้ดูได้โดยทั่วไปนิยมถ่ายภาพเป็น 2 แบบ คือ ภาพ High key หมายถึง ภาพถ่ายที่มีลักษณะโทนหลักเป็นสีขาวหรือสีขาวมาก ให้ความรู้สึกถึงความสดใส มีชีวิตชีวา สนุกสนานร่าเริง ส่วนภาพ Low key คือ ภาพถ่ายที่มีโทนหลักเป็นสีมืดมาก หรือมีสีดำมาก ให้ความรู้สึกถึงอารมณ์เศร้าโศก เศร้าซึม ลึกลับ น่ากลัว

การถ่ายภาพเพื่อให้โทนแสดงบรรยากาศที่นิยมถ่ายกันมากได้แก่ ภาพย้อนแสง (Silhouette) ซึ่งให้การตัดกันของแสงส่วนมืดและส่วนสว่างสูงมาก การถ่ายภาพแบบนี้ควรถ่ายเน้นรูปทรงของวัตถุให้ปรากฏเงาดำมืดทึบกับความสว่างของท้องฟ้า

ความแตกต่างในเรื่องเส้น ที่สำคัญที่สุด คือ ความแตกต่างในเรื่องทิศทาง ทั้งทางตั้งและแนวนอน และเส้นที่ไม่ขนานกัน เช่น อาคารที่ขนานยาวไปกับพื้นดิน และมีหอคอยสูงตัดกับตัวอาคาร เป็นต้น

ความแตกต่างด้านสุดท้าย คือความแตกต่างในเรื่องสี (Color Contrast) ความแตกต่างของภาพขาวดำ ขึ้นอยู่กับความต่างของน้ำหนักของสีขาว-ดำที่ปรากฏในภาพ ในขณะที่ความแตกต่างของภาพสี จะขึ้นอยู่กับความแตกต่างของสีในภาพ ซึ่งจะต่างมากที่สุดเมื่อสีนั้นเป็นสีคู่ตรงข้าม เช่น สีเหลืองตัดกับสีน้ำเงิน สีม่วงแดงกับสีเขียว เป็นต้น ถ้าวัตถุที่สีอ้อมตัวสองสีและมีพื้นที่ของสีเท่าๆ กัน สีนั้นจะขัดแย้งและแย่งความสนใจของกันและกัน ควรพิจารณาสัดส่วนให้พอเหมาะด้วย

การศึกษาเรื่ององค์ประกอบภาพ (Composition) นี้ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพราะการที่จะประสบความสำเร็จในการถ่ายทอดความคิดหรือสิ่งที่ได้เห็นให้ปรากฏเป็นภาพขาวดำได้นั้น ช่วงภาพขาวจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในหลักการทางศิลปะ ตั้งแต่ความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของงานศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง หรือสี ตลอดจนการวางตำแหน่งของวัตถุ น้ำหนักในภาพ แสงและเงา ฯลฯ และรวบรวมสิ่งเหล่านี้มาจัดเรียงไว้ในภาพถ่ายได้

ที่เรียกกันว่า การจัดองค์ประกอบภาพ ความเข้าใจในเรื่ององค์ประกอบภาพนี้ จะทำให้ช่างภาพสามารถพัฒนาตนเองให้ถ่ายภาพเป็นผลงานระดับสูงได้

แนวคิดเกี่ยวกับภาษาภาพ (Visual Language)

ภาษาภาพ คือ ภาษาที่ใช้ภาพ หรือสิ่งที่มองเห็น แทนความหมายที่ต้องการจะสื่อสาร แตกต่างจากภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารด้วยการพูดหรือเขียน ซึ่งเรียกว่าภาษาถ้อยคำ ซึ่งหมายถึงใช้คำสมมติแทนความหมายที่ต้องการจะสื่อสาร (“ภาษาการ์ตูน...,” 2552)

ภาษาที่เกิดจากภาพนั้นสามารถสื่อความหมายหรือสื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารได้ โดยอาศัยรูปแบบหรือกระบวนการทางการสื่อความหมาย ภาษาภาพจึงเป็นการสื่อความหมายด้วยโครงสร้างที่มีคุณลักษณะแบบอวจนสัญลักษณ์ (Non-verbal Symbol) ซึ่งประกอบไปด้วยภาพที่อยู่ในรูปแบบทางโครงสร้างต่างๆที่ไม่ใช่ตัวอักษรหรือถ้อยคำใดๆ เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพสเก็ตช์ และภาพในลักษณะอื่นๆ ที่นำเสนอบนระนาบรองสองมิติ กว้างคุณยาว และภาพนั้นปราศจากการอธิบายใดๆ หรือปราศจาก วจนะสัญลักษณ์ใดๆ (Verbal Symbol) เป็นส่วนอธิบายขยายความ ภาษาภาพอาจเป็นภาพนิ่งหรือภาพที่เคลื่อนไหวก็ได้ (ดำเนิน ยอดมิ่ง, 2543)

ภาษาภาพเป็นส่วนสำคัญที่ได้จากภาพลักษณะต่างๆ ซึ่งเกิดจากเทคนิคการถ่ายทำหรือเทคนิคการใช้กล้อง ซึ่งการนำเสนอภาพที่มีลักษณะต่างๆ เหล่านั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสื่อสารหรือ สื่อความหมายกับกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ เช่นการสร้างอารมณ์ร่วม และความรู้สึกทางจิตวิทยา ที่เป็นนามธรรมต่างๆ การถ่ายทอดความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระหรือแม้แต่การสร้างสถานการณ์ให้ผู้ชมเสมือนหนึ่งนำผู้ชมไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ อย่างใกล้ชิด ภาษาภาพจึงเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางจิตวิทยาของกลุ่มเป้าหมาย

คำว่าภาษาภาพ เป็นคำที่มีมานานแล้ว เป็นศัพท์เฉพาะที่ถูกใช้ในกลุ่มของผู้อยู่ในแวดวงวิชาชีพภาพยนตร์และวิทยุโทรทัศน์ โดยเฉพาะในกลุ่มทีมงานผู้ผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์และทีมงานผู้ถ่ายทำภาพยนตร์ รวมทั้งผู้ที่ศึกษาในวิชาชีพแขนงนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน ซึ่งจะศึกษาเกี่ยวกับสื่อ กระบวนการผลิตและการถ่ายทำต่างๆ เช่นการถ่ายภาพนิ่ง การถ่ายทำภาพยนตร์ และ การผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น (ดำเนิน ยอดมิ่ง, 2543)

องค์ประกอบที่สำคัญของภาษาภาพ ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายภาพนิ่ง คือ ขนาดภาพ (Type of Shot) และมุมกล้อง (Camera Angle) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สามารถสร้างความหมายให้แก่ภาพถ่ายได้ นอกจากนี้ การกำหนดบทบาทของผู้ชม (Audience Role) ก็นับเป็นจุดสำคัญที่ช่างภาพควรมีการ

วางแผนก่อนการถ่ายภาพ จึงจะสามารถนำเสนอภาพในรูปแบบที่ตนต้องการได้ ในที่นี้ จะได้อธิบายเรื่องขนาดภาพ มุมกล้อง และการกำหนดบทบาทของผู้ชมตามลำดับ

ขนาดภาพ (Size of Shot)

การกำหนดขนาดของภาพในการถ่ายภาพเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ภาพเกิดภาษาและมีความหมายที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น เป็นการกำหนดขอบเขตของภาพที่จะถ่ายทำว่ามีขนาดใหญ่ เล็ก มีระยะใกล้หรือไกลแค่ไหน โดยคำนึงถึงความกว้างหรือความแคบของมุมรับภาพของเลนส์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะใกล้หรือไกลระหว่างสิ่งที่ถ่ายกับกล้องในการถ่ายทำแต่ละครั้ง การกำหนดขนาดภาพช่วยให้ผู้ที่ดูภาพเข้าใจเรื่องราวหรือเน้นความรู้สึกของอารมณ์ที่เกี่ยวกับภาพ โดยการกำหนดขนาดภาพแบ่งออกได้ดังนี้

1. ภาพระยะไกลมาก (Extreme Long Shot หรือ ELS)

เป็นการกำหนดภาพที่มีมุมในการรับภาพกว้างมากและต้องวางกล้องไว้ในตำแหน่งมุมสูง แสดงให้เห็นสภาพแวดล้อมโดยทั่วๆ ไป ไม่เน้นจุดหนึ่งจุดใดโดยเฉพาะ ขนาดภาพลักษณะนี้กล้องจะตั้งอยู่ไกลจากสิ่งที่ถ่ายมาก ซึ่งภาพที่ได้จะเป็นภาพมุมกว้าง ผู้ชมสามารถมองเห็นองค์ประกอบของฉากได้ทั้งหมด สามารถมองเห็นสิ่งที่ถ่ายได้เต็มสัดส่วน แม้สิ่งที่ถ่ายนั้นจะมีขนาดเล็กก็ตาม (“ขนาดภาพ...,” 2550) ภาพในลักษณะนี้ต้องการให้เห็นความกว้างใหญ่ไพศาล ความยิ่งใหญ่ สร้างความรู้สึกโอ้อ่า อลังการ แสดงออกถึงความใหญ่โตของสถานที่ ความน่าเกรงขาม ความยิ่งใหญ่ และยังสามารถสร้างความประทับใจรวมถึงสร้างความประทับใจให้กับผู้ชมได้อีกด้วย (“ขนาดภาพ...,” 2550) ภาพลักษณะนี้ควรถ่ายทำด้วยเลนส์มุมกว้าง (Wide Angle Lens) จะช่วยเพิ่มบรรยากาศหรือขอบเขตของภาพให้กว้างใหญ่ไพศาลยิ่งขึ้น (ดำเนิน ยอดมิ่ง, 2543)

2. ภาพระยะไกล (Long Shot หรือ LS)

เป็นการถ่ายภาพในระยะไกลซึ่งมุมในการรับภาพจะแคบกว่าการถ่ายภาพจากระยะไกลมาก สามารถใช้ภาพระยะนี้เล่าเรื่องและให้รายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในฉากได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร

3. ภาพระยะปานกลาง (Medium Shot)

ภาพระยะปานกลางเป็นภาพที่มีขนาดภาพที่ก้ำกึ่งกันระหว่าง Long Shot และ Close up Shot ภาพขนาดนี้สามารถที่จะบอกผู้ชมให้ทราบถึงรายละเอียดมากยิ่งขึ้น เช่น เห็นกิริยาอาการและ

รายละเอียดทางอารมณ์ของตัวแสดงได้มากขึ้น และในขณะเดียวกันก็สามารถเห็นรายละเอียดของบรรยากาศในฉากนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ภาพระยะใกล้ (Close up หรือ CU หรือ Close Shot หรือ CS)

เป็นภาพถ่ายระยะใกล้เน้นสิ่งที่ถ่ายให้ผู้ชมได้เห็นรายละเอียดอย่างชัดเจนเพื่อรับรู้หรือเข้าใจอารมณ์ของตัวแสดง เช่น เน้นสีหน้า ความรู้สึก ดวงตา ถ้าเป็นวัตถุสิ่งของก็สามารถเห็นรายละเอียดของผิว รูปร่าง สัดส่วนของวัตถุหรือบุคคลนั้น ได้อย่างเต็ม (ดำเนิน ขอดมิ่ง, 2543)

5. ภาพใกล้มาก (Extreme Close-Up Shot หรือ ECU, Big Close-Up Shot หรือ BCU)

เป็นภาพที่ถ่ายในระยะใกล้มากๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเน้นสิ่งที่ถ่าย เพื่อให้ผู้ชมเห็นรายละเอียดของวัตถุ หรือเพื่อเพิ่มความเข้าใจในกรณีที่วัตถุมีขนาดเล็กมากๆ เช่น การถ่ายอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น หรือถ้าถ่ายใบหน้าแบบ เพื่อเป็นการเน้นอารมณ์ เช่น จับภาพที่ดวงตาของแบบ ทำให้เห็นน้ำตาที่กำลังไหลออกจากดวงตา เป็นต้น (“ขนาดภาพ...” 2550)

มุมกล้อง (Camera Angle)

มุมกล้องเป็นโครงสร้างหรือองค์ประกอบหนึ่งของภาษาภาพ การกำหนดมุมกล้องเพื่อการถ่ายภาพเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้รูปแบบของภาพที่นำเสนอสู่กลุ่มเป้าหมายประสบผลสำเร็จในการสื่อความหมายมากยิ่งขึ้น รูปแบบของการกำหนดมุมกล้องในทางปฏิบัติแยกออกได้ 2 ลักษณะคือ มุมกล้องทางแนวตั้ง (The Vertical Line) และมุมกล้องทางแนวนอน (The Horizontal Line) (ดำเนิน ขอดมิ่ง, 2543)

มุมกล้องทางแนวตั้ง หมายถึงการกำหนดระดับความสูงต่ำของตำแหน่งกล้องให้อยู่ในระดับความสูงมากน้อยเพียงไรแต่ละช่วงของการถ่ายภาพ โดยทั่วไปสามารถแยกระดับของมุมกล้องได้ 5 ระดับคือ การถ่ายจากมุมสูง (High Angle View) การถ่ายในระดับสายตา (Eye Level View) และการถ่ายจากมุมในระดับต่ำ (Low Angle View)

การถ่ายภาพจากมุมสูง เป็นการถ่ายภาพโดยการกำหนดตำแหน่งของกล้องไว้สูงกว่าสิ่งที่ถ่าย (Subject) ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับมุม (องศา) ของทิศทางที่จะถ่ายและระยะทางระหว่างกล้องกับวัตถุ การทำมุมกล้องในลักษณะนี้สามารถกำหนดรูปแบบเพื่อเสนอเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ได้หลายกรณี ได้แก่

1) เพื่อแทนความเป็นจริงตามเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในฉากนั้นๆ เช่น ผู้แสดงอยู่ที่สูงมองลงที่ต่ำหรือผู้แสดงคนหนึ่งอยู่ที่สูงและอีกคนหนึ่งอยู่ที่ต่ำภายในฉากเดียวกัน ดังนั้นการแทนค่าความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการได้เห็นจะเป็นสิ่งบังคับให้เกิดการถ่ายภาพในระดับสูงและต่ำตามการรับรู้ที่เป็นจริง

2) เพื่อต้องการสร้างผลพิเศษให้เกิดขึ้นกับผู้ชม การกำหนดลักษณะของภาพในรูปแบบนี้ผู้ถ่ายภาพมีวัตถุประสงค์ในเชิงจิตวิทยาของการเห็นภาพ ทั้งนี้ เพราะการถ่ายภาพที่กล้องอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าระดับสายตา ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งที่สูงธรรมดา (High Angle View) หรืออยู่ในตำแหน่งสูงมากๆ (Extreme High Angle View) สิ่งที่ถูกถ่ายจะลดความสำคัญลงและจะให้ผลของภาพที่ให้ความรู้สึกในด้านความอ่อนแอ ไม่มีพลัง ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ด้วยตนเองได้ รูปแบบการนำเสนอภาพในลักษณะการกำหนดตำแหน่งของกล้องสูงกว่าสิ่งที่ถ่ายจะนำมาใช้เพื่อต้องการแสดงความรู้สึกหลายประการเช่น ความต่ำต้อย ความอ่อนแอ ความบอบบาง ความอ้างว้าง ความไร้ค่า ความโดดเดี่ยว การตกอยู่ภายใต้อิทธิพล เป็นต้น

3) เพื่อต้องการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางหรือเพื่อแสดงให้เห็นสภาพของภูมิประเทศโดยที่ไม่ต้องการเน้นจุดสนใจจุดใดจุดหนึ่ง ต้องการให้ผู้ชมได้เห็น ได้รู้และเข้าใจสภาพต่างๆ เท่าที่ต้องการจะบอกให้ทราบไว้เป็นพื้นฐานก่อนที่จะนำไปสู่เหตุการณ์ในช่วงอื่นๆ การนำเสนอภาพที่ถ่ายจากมุมในระดับสูง จะมีความแตกต่างกันหลายระดับขึ้นอยู่กับความจำเป็นและเหตุผลของการรับรู้ ซึ่งในทางการปฏิบัติจะยึดถือองศาของกล้องที่ตกลงมาหาสิ่งที่ถ่ายเป็นหลัก โดยเปรียบเทียบกับการทำมุมในระดับสายตาว่าแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร เช่น

- องศาของการถ่ายภาพประมาณ 20-40 องศา เรียกว่าการถ่ายภาพจากมุมในระดับสูง (High Angle Shot)
- องศาของการถ่ายภาพประมาณ 50-60 องศา เรียกว่าการถ่ายภาพจากมุมในระดับสูงมาก (Very High Angle)
- องศาของการถ่ายภาพสูงเกินกว่า 60 องศา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีถ่ายภาพตัวแสดงจะนิยมเรียกว่า มุมเหนือศีรษะ (Over Head Shot)

นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องของมุมและระยะทางระหว่างกล้องกับวัตถุที่ถ่ายด้วย เช่น ถ้าจะเรียกว่ามุมในระดับสูงมาก ระยะทางระหว่างกล้องกับสิ่งที่ถ่ายก็ควรห่างกันในระยะ 3-6 เมตร หรือ 10-20 ฟุต ในกรณีการถ่ายภาพภูมิประเทศที่ตำแหน่งของกล้องอยู่ในตำแหน่งสูงมากๆ เช่น อยู่บนตึกสูงๆ จะนิยมเรียกว่ามุมสูงมากพิเศษ (Extreme High Angle)

แม้ว่าภาพที่ได้จากการถ่ายในมุมสูงหวังผลที่จะกำหนดให้ผู้ชมมีความรู้สึกในเรื่องของความต่ำต้อย อ่างว้าง โดดเดี่ยว และอารมณ์อื่นๆ แต่ในบางกรณีถ้าหากมีองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยก็สามารถพลิกความรู้สึกไปในทางตรงกันข้ามได้

การถ่ายภาพในระดับสายตา (Eye Level Shot) เป็นการกำหนดตำแหน่งกล้องถ่ายภาพให้อยู่ในระดับสายตาหรือระดับเส้นสมมติที่เป็นจริงตามการรับรู้ปกติของบุคคล ลักษณะของภาพที่เกิดขึ้นจากการกำหนดความสูงของกล้องในระดับสายตานี้จะให้ความรู้สึกที่เป็นธรรมชาติและเป็นจริงตามสายตาที่เห็น

การนำเสนอภาพในลักษณะเช่นนี้ผู้ถ่ายภาพจะต้องรักษาความเป็นจริงและความถูกต้อง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏในภาพ เมื่อปรากฏบนจอจะต้องตรงกับความเป็นจริงของรูปทรงของวัตถุตามที่ตาเห็น เช่น เส้นระดับ (Horizontal Line) และเส้นตั้ง (Vertical Line) ทุกๆ เส้นที่เป็นองค์ประกอบภายในฉากจะต้องคงไว้ให้เห็นอย่างถูกต้อง ทั้งนี้เพราะเส้นดังกล่าวจะปรากฏอย่างเด่นชัดเมื่อมีการเปรียบเทียบกับกรอบภาพ (Frame) ที่ปรากฏบนจอ เช่น เส้นขอบฟ้า ระดับน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้าง ต้นไม้ เสาไฟฟ้า มุมห้อง ฝาผนัง ประตู หน้าต่าง ฯลฯ

การถ่ายภาพจากมุมในระดับต่ำ (Low Angle Shot) เป็นการกำหนดตำแหน่งในการถ่ายภาพของกล้องอยู่ต่ำกว่าสิ่งที่ถ่าย การใช้มุมกล้องลักษณะนี้มุมกล้องจะแหงนขึ้นและรูปแบบของการเสนอภาพในมุมต่ำจะนำมาใช้ในกรณีดังนี้ ได้แก่

- 1) เพื่อแทนค่าความเป็นจริง ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในฉากนั้นๆ
- 2) เพื่อต้องการสร้างความรู้สึกให้เกิดขึ้นกับผู้ชมในเชิงจิตวิทยาการรับรู้เมื่อเห็นภาพ เนื่องจากการกำหนดรูปแบบการนำเสนอภาพที่ได้จากกล้องที่อยู่ในระดับต่ำจะมีผลทำให้ภาพที่ถูกถ่ายมีพลังและแข็งแกร่งมากกว่า แม้ว่าสิ่งที่ถูกถ่ายจะเป็นสิ่งเล็กๆ บอบบางก็สามารถสร้างลีลาของภาพให้เห็นว่าแข็งแรงได้

ด้วยเหตุนี้ ในสถานการณ์ใดก็ตามที่ต้องการกำหนดให้ผู้ชมมีความรู้สึกในด้านความแข็งแรง ความเข้มแข็ง ยิ่งใหญ่ มีอิทธิพล มีอำนาจ สามารถควบคุมสถานการณ์แวดล้อมได้ ผู้ถ่ายภาพควรนำวิธีการเสนอภาพในรูปแบบนี้มาใช้

มุมมองตามแนวนอน

การกำหนดมุมมองตามแนวนอนหรือแนวราบ หมายถึงการกำหนดทิศทางการถ่ายภาพเกี่ยวกับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ผู้ถ่ายภาพจะพิจารณาถึงองศาของตำแหน่งกล้องว่าควรจะทำมุมมากน้อยเพียงไรกับตัวแบบในฉากนั้นๆ เพื่อช่วยส่งเสริมให้การนำเสนอภาพในรูปแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วบรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ลักษณะการกำหนดมุมมองตามแนวราบแยกออกได้เป็น 5 ลักษณะดังนี้คือ

- 1) การถ่ายภาพจากด้านหน้าของตัวแบบ ภาพที่ได้จากมุมนี้จะให้ความรู้สึกที่หนักแน่น มั่นคงแต่จะมีความบกพร่องในเรื่องของความลึกของภาพ เพราะภาพที่ได้จะไม่มีความลึกหรือความลึกในกรณีนี้ผู้ถ่ายภาพจะต้องระมัดระวังและพิจารณาเกี่ยวกับการจัดแสงภายในให้ถี่ถ้วน ถ้าหากแสงหลักภาพในฉากนั้นส่องมาจากทิศทางด้านหน้าของตัวแบบด้วยแล้ว ยังจะเป็นการส่งเสริมให้ภาพดังกล่าวมีความแบนหรือไร้มิติมากยิ่งขึ้น
- 2) การถ่ายภาพจากด้านหน้าของตัวแบบประมาณ $\frac{3}{4}$ ส่วน ภาพที่ได้จากมุมนี้จะให้ความรู้สึกที่มั่นคงหนักแน่นหรือเข้มข้นกว่าทิศทางอื่นๆ ซึ่งภาพที่ได้จะมีความลึกและเกิดมิติที่สามไม่ว่าลักษณะทิศทางของแสงภายในฉากจะมีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงไรก็ตาม
- 3) การถ่ายภาพจากด้านข้างของตัวแบบ ภาพที่ได้จากมุมนี้จะให้ความรู้สึกไม่เข้มข้นเท่าที่ควร
- 4) การถ่ายภาพจากด้านหลังของตัวแบบประมาณ $\frac{3}{4}$ ส่วนภาพที่ได้จากมุมนี้จะมีผลทำให้ความรู้สึกที่เข้มข้นแทบไม่เหลืออยู่เลย โดยเฉพาะระดับสิ่งที่ถูกถ่ายจะอยู่ในอาการที่สงบนิ่ง
- 5) การถ่ายภาพจากด้านหลังของตัวแบบ ภาพในลักษณะนี้จะเป็นการทำให้ความรู้สึกของผู้ชมต่อตัวแบบที่ปรากฏในภาพมีความอ่อนแอมากๆ ไม่มีความเข้มข้นหลงเหลืออยู่เลย

มุมมอง (Camera Angle) เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างระดับการตั้งกล้องภาพยนตร์กับวัตถุที่ถ่าย การเลือกใช้มุมมองในระดับต่างๆ จะทำให้เกิดผลด้านภาพที่แตกต่างกันไป รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมที่จะแตกต่างกันออกไปด้วย หากจะแบ่งมุมมองในระดับต่างๆ โดยเริ่มจากระดับสูงก่อน จะสามารถแบ่งได้ดังนี้ (“ขนาดภาพ...” 2550)

- 1) มุมกล้องระดับสายตานก (Bird's eye view) เป็นการตั้งกล้องในระดับเหนือศีรษะหรือเหนือวัตถุที่ถ่าย ภาพที่ดูบันทึกก็จะเหมือนกับภาพที่คนมองลงมาจากด้านบน เมื่อผู้ชมเห็นภาพแบบนี้จะทำให้ดูเหมือนกำลังเฝ้ามองเหตุการณ์จากด้านบน มุมกล้องในลักษณะนี้ทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือน

ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เวี่ยงว้าง ไร้อำนาจ ตกอยู่ในภาวะคับขัน ไม่มีทางรอด เพราะตามหลักความเป็นจริงแล้วมนุษย์เราจะเคยชินกับการยืน นั่ง นอน เดิน หรือใช้ชีวิตส่วนใหญ่บนพื้นโลกมากกว่าที่จะเดินเหินอยู่บนที่สูง และด้วยความที่มุมมองในระดับนี้ไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดในฉากได้ครบ เพราะเป็นภาพที่มองตรงลงมา จึงทำให้ภาพรู้สึกลึกลับ น่ากลัว

2) มุมกล้องระดับสูง (Hight Angle) ตำแหน่งของกล้องมุมนี้จะอยู่สูงกว่าสิ่งที่ถ่าย การบันทึกภาพในลักษณะนี้จะทำให้เห็นรายละเอียดของเหตุการณ์ทั้งด้านหน้าและด้านหลังเท่ากันโดยตลอด จึงทำให้ภาพในระดับนี้มีความสวยงามทางด้านศิลปะมากกว่าภาพในระดับอื่น นอกจากนี้สิ่งที่ถูกถ่ายด้วยกล้องระดับนี้มักจะทำให้ผู้ชมรู้สึกว่สิ่งที่ถ่ายมีความต่ำต้อย ไร้ค่า ไร้ความหมาย ลึกลับ หวัง ความพ่ายแพ้

3) มุมกล้องระดับสายตา (Eye Level) มุมกล้องในระดับนี้เป็นมุมกล้องในระดับสายตาคน ซึ่งเป็นการเลียนแบบมาจากการมองเห็นของคน ซึ่งโดยส่วนใหญ่คนเราจะมองออกมาในระดับสายตาตัวเอง ทำให้ภาพที่ผู้ชมเห็นรู้สึกมีความเป็นกันเอง เสมอภาค และเหมือนตัวเองได้เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วยแต่รายละเอียดของภาพในระดับนี้จะสามารถมองเห็นได้แต่ด้านหน้าเท่านั้น

4) มุมกล้องระดับต่ำ (Low Angle) เป็นการตั้งกล้องในระดับที่ต่ำกว่าสิ่งที่ถ่าย เวลาบันทึกภาพต้องยกกล้องขึ้น ภาพมุมต่ำนี้ก็มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้ชมได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ผู้ชมรู้สึกว่สิ่งที่ถ่ายนั้นมีอำนาจ มีค่า น่าเกรงขาม มีความยิ่งใหญ่ ซึ่งจะตรงข้ามกับภาพมุมสูง นิยมถ่ายภาพโบราณสถาน สถาปัตยกรรม แสดงถึงความสง่างาม ชัยชนะ และใช้เป็นการเน้นจุดสนใจของภาพได้ด้วย

การกำหนดบทบาทของผู้ชม (Audience Role)

การกำหนดบทบาทของผู้ชมเป็นการกำหนดสถานภาพให้ผู้ชมว่าควรอยู่ในสถานการณ์แบบใด เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ห่างๆ หรือใกล้ชิด หรือกำหนดให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นๆ การกำหนดบทบาทของผู้ชมนั้นสามารถนำเสนอได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้ (ดำเนิน ยอดมิ่ง, 2543)

การนำเสนอภาพในรูปแบบแทนการได้เห็น (Objective Point of View)

การนำเสนอภาพในรูปแบบแทนการได้เห็นภาพแทนสายตาทั่วไป ผู้ชมจะถูกกำหนดบทบาทเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ ไม่มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์นั้นๆ ลักษณะของภาพที่ปรากฏเป็นเพียงการบอกเล่าให้ผู้ชมได้ทราบว่าเกิดอะไรขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และใครเป็นผู้กระทำเท่านั้น ผู้ชมถูกกำหนดให้เป็นผู้สังเกตการณ์เท่านั้น การนำเสนอภาพลักษณะนี้ เป็นการถ่ายภาพพื้นฐานธรรมดาทั่วไป ที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั่วไป หรือเป็นการบันทึกเหตุการณ์ไม่นำผู้ชมเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปจะเป็นการกำหนดภาพจากระยะไกล หรือเป็นภาพกว้างๆ (Long Shot) และภาพจากระยะปานกลาง (Medium Shot) แต่ในบางกรณีอาจนำเสนอภาพในระยะใกล้หรือภาพที่เน้นรายละเอียด (Close-up) การนำเสนอภาพในรูปแบบแทนการได้เห็นหรือ (Objective Point of View) ส่วนใหญ่จะเป็นภาพข่าวหรือสารคดีทั่วไป

การกำหนดวิธีการนำเสนอภาพในรูปแบบแทนการได้เห็น ต้องใช้พื้นฐานและนำเอาองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วยหลายประการ เช่น การกำหนดขนาดภาพ (Image Size) มุมกล้อง (Camera Angle) ช่วงความลึกของระยะชัด (Depth of Field) จะเห็นได้ว่าไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะกำหนดลักษณะของภาพให้ผู้ชมได้รับรู้และต้องระมัดระวังเสมอว่าในการกำหนดรูปแบบเพื่อนำเสนอภาพให้ปรากฏต่อผู้ชม ถึงแม้ว่าจะกำหนดให้เขาเหล่านั้นไม่มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ผู้ชมก็มีส่วนร่วมกับภาพเหล่านั้นอยู่ในส่วนอื่นๆ ด้วย เช่น ความรู้สึกนึกคิดในรูปแบบต่างๆ ของการได้เห็นอารมณ์ร่วมที่จะเกิดขึ้นได้หลายประการ เช่น ความอ้างว้าง ความเหงา ความยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นความรู้สึกเชิงนามธรรม

การนำเสนอภาพในรูปแบบการนำผู้ชมเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ (Subjective Point of View)

เป็นวิธีการดึงดูดผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ของแต่ละฉาก เป็นการกำหนดภาพในรูปแบบที่ดึงดูดผู้ชมให้เข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนว่าตัวของผู้ชมอยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วยและกำลังเผชิญชะตากรรมชะตากรรมที่อาจเกิดขึ้น

การนำเสนอภาพในรูปแบบการรับรู้อย่างใกล้ชิด (Point of View Shot)

เป็นการกำหนดวิธีการถ่ายภาพที่อยู่ในลักษณะกำลังระหว่างการนำเสนอในรูปแบบแทนการได้เห็น (Objective Shot) และการนำผู้ชมเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ (Subjective Shot) กล้องจะถ่ายผ่านไหล่ (Over Shoulder Shot) ของผู้แบบคนหนึ่งไปยังหน้าของแบบอีกคนหนึ่งซึ่งมองมายังทิศทางของผู้แบบที่ถูกถ่ายผ่านไหล่โดยที่จะต้องมองตามตำแหน่งจริงแต่ไม่มองกล้องภาพในลักษณะเช่นนี้จะทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเหมือนกับได้อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ที่คนสองคนกำลังคุยกันอยู่ เพียงแต่ไม่ได้ไปนั่งร่วมสนทนาด้วย

นอกจากการศึกษาแนวคิดต่างๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภาพข่าวหรือภาพถ่ายวารสารศาสตร์ (Photojournalism), แนวคิดเกี่ยวกับการอ่านภาพ (Visual Literacy), แนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยา (Semiology), แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาพ (Composition) และเทคนิคการถ่ายภาพ (Photography Techniques), และแนวคิดเกี่ยวกับภาษาภาพ (Visual Language) แล้วนั้น ผู้วิจัยยังได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพข่าว ซึ่งพบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพข่าวในประเทศไทยไว้หลายประเด็น ทั้งเรื่องจำนวน พื้นที่ ลักษณะและประเภทของภาพข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลในการคัดเลือกภาพข่าว ซึ่งจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพข่าว

สุภาณี กอสุวรรณศิริ (2534) ทำการศึกษาการนำเสนอภาพข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเสนอจำนวน และเนื้อหาของ ภาพข่าว ณ ที่เกิดเหตุมากที่สุด รองลงมาเป็นภาพข่าวทั่วไป และนำเสนอภาพประกอบข่าวน้อยที่สุด

เบญจวรรณ นรสิงห์ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอและการคัดเลือกภาพข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ หนังสือพิมพ์รายวัน 5 ชื่อฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ บ้านเมือง มติชน สยามรัฐ และเดอะเนชั่น พบว่าภาพข่าวที่ หนังสือพิมพ์รายวันนำเสนอมากที่สุด คือ ภาพเหตุการณ์ หรือภาพข่าว ณ ที่เกิดเหตุ รองลงมาคือ ภาพข่าวที่เตรียมไว้ล่วงหน้า และภาพกราฟิกนำเสนอ น้อยที่สุด ส่วนประเภทของภาพข่าวที่หนังสือพิมพ์รายวันนำเสนอมากที่สุด คือ ภาพข่าวบันเทิง ภาพข่าวเศรษฐกิจ ภาพข่าวบุคคล/สังคม ส่วนภาพข่าวใน พระราชสำนัก มีการนำเสนออย่างมากจากการสัมภาษณ์ผู้คัดเลือกภาพข่าว พบว่า ผู้คัดเลือกภาพข่าวของ หนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับจะให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีผลกระทบกับผู้อ่าน โดยตรง เช่น เลือกภาพข่าวที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน เดือนกษัตริย์ สว่าง ความรู้สึกที่ดีต่อผู้อ่าน มากกว่าภาพข่าวที่สร้างประโยชน์ให้แก่หนังสือพิมพ์ที่สังกัด

กิ่งปรานค์ สมจิตต์ (2542) ทำการศึกษาปัจจัยและแนวทางที่มีอิทธิพลในการคัดเลือกภาพข่าวอาชญากรรมที่มีเนื้อหาความรุนแรง ตลอดจนศึกษาแนวทางและปัจจัยที่มีอิทธิพลในการคัดเลือกภาพข่าว โดยใช้ วิธีการวิเคราะห์ภาพข่าวอาชญากรรม 5 ประเภท ได้แก่ ภาพข่าวการฆาตกรรม ภาพข่าวการ ประทุษร้ายต่อร่างกายและทรัพย์สิน ภาพข่าวการล่องละเมิดทางเพศ หรือการข่มขืนกระทำชำเรา ภาพข่าวอุบัติเหตุและภาพข่าวภัยพิบัติ รวมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทในการคัดเลือก ภาพข่าวอาชญากรรมจากหนังสือพิมพ์กลุ่มประชานิยม 3 ชื่อฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ และหนังสือพิมพ์ข่าวสด ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วภาพข่าวอาชญากรรมที่มีเนื้อหาความรุนแรง จะถูกตีพิมพ์ในระดับความ รุนแรงน้อยและระยะภาพปานกลาง ภาพข่าวภัยพิบัติจะเป็นภาพข่าวที่มีการตีพิมพ์ในระดับความรุนแรงที่มากที่สุด เมื่อ เปรียบเทียบกับภาพข่าวอาชญากรรมประเภทอื่นๆ โดยส่วนใหญ่แล้ว พบว่า รูปแบบในการนำเสนอภาพข่าวอาชญากรรมของหนังสือพิมพ์ แต่ละชื่อฉบับจะไม่แตกต่างกัน โดยทั่วไปแล้ว ผู้คัดเลือกภาพข่าวจะคัดเลือกภาพข่าวโดยพิจารณาจากคุณสมบัติของภาพข่าว และคุณค่าของภาพข่าวเป็นสำคัญ ทั้งนี้พบว่า ผู้คัดเลือกภาพข่าวจะคัดเลือกภาพข่าวโดยดูจากองค์ ประกอบของภาพข่าวนั้นเป็นหลัก ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการคัดเลือกภาพข่าว 5 อันดับแรก ได้แก่ การใช้ความสนใจส่วนตัว เข้ามาเกี่ยวข้องในการคัดเลือกภาพข่าว การแข่งขันกับหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับอื่นในกลุ่ม

ประเภทเดียวกัน เป้าหมายทางด้านผลกำไร ความคาดหวังรางวัลภาพข่าวอาชญากรรมคดีเด่น และ ปัจจัย ทางด้านข้อจำกัดของเวลา

พัชรนันท์ ศรีณรงค์ (2545) ทำการศึกษามุมมองของนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ต่อการนำเสนอภาพข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ประเภทประชาชน พบว่า หนังสือพิมพ์ประเภทประชาชนมีการนำเสนอข่าวประเภทอุบัติเหตุ ภัยพิบัติ อาชญากรรม และการทำผิดกฎหมายต่างๆ มีจำนวนมากที่สุด โดยภาพที่นำเสนอส่วนใหญ่เป็นภาพถ่ายซึ่งมีคุณสมบัติที่ให้ความรู้สึกเหมือนจริง และมีองค์ประกอบของข่าวที่สามารถสื่อความได้ชัดเจน ส่งผลกับผู้อ่านในเชิงเร้าอารมณ์ ตื่นเต้น ส่วนภาพข่าวที่ถูกนำเสนอรองลงไปได้แก่ภาพข่าวบันเทิง ภาพข่าวการเมืองเนื่องจาก ภาพข่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่คนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับสังคม และเป็นภาพที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกภาพข่าว เช่น การนำเสนอภาพที่มีความผิดปกติ หรือความรุนแรง ซึ่งในความเห็นของนักวิชาการมีความเห็นว่าภาพส่วนใหญ่มีความไม่เหมาะสม แต่ทางนักข่าวกลับมองว่าเป็นหน้าที่ของช่างภาพข่าว หนังสือพิมพ์ที่จะต้องบันทึกภาพในขณะนั้นให้เร็วที่สุด เนื่องจากมีการแข่งขันในวงการข่าวสูง ทั้งนี้ผู้ทำวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในการนำเสนอภาพข่าวว่า ควรคำนึงถึงหลักศีลธรรม มนุษยธรรม หลักจริยธรรมมากกว่าการตลาด และ ไม่ควรนำเสนอภาพที่เร้าอารมณ์ของผู้อ่านมากๆ ควรหลีกเลี่ยงด้วยการนำเสนอด้วยเทคนิควิธีการถ่ายภาพที่สามารถสื่อความหมายได้เช่นเดียวกัน แต่ให้อารมณ์ที่ต่างกัน